

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΙΣ

Εἰς ἑνὸς μεγάλου κοινωνικοῦ προβλήματος τὴν λύσιν ἐρρίφθη μετὰ θάρρους ἢ γαλλικὴ κυβέρνησις, καὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐπὶ πολὺ θὰ ἀπασχολήσῃ βεβαίως τὴν γαλλικὴν βουλήν.

Διότι εἶναι ἐκ τῶν θεμάτων ἐκείνων, τὰ ὅποια παρ' ὅλων τὴν ἡπείαν, τὴν φιλανθρωπικὴν, τὴν χριστιανικὴν μορφήν, ἔχουν μέσα τῶν πῦρ καὶ καίουν τοὺς δακτύλους, ἐνίοτε δὲ καὶ τι πλεον τῶν δακτύλων. Διὰ τοῦτο μόνον θεωρητικῶς ἀπασχολήσῃ μέχρι τοῦδε κοινωνιολόγους καὶ οἰκονομολόγους, ἢ Γερμανία δὲ μόνη προέβη εἰς ἀρχὴν ἐκτελέσεως, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς περισκεψέως καὶ τσαούτης δειλίας, ὅπως ὅταν ἀφιερώνη τις μίαν ἐλαχίστην γωνίαν γῆς διὰ τὴν δοκιμαστικὴν καλλιέργειαν ἑνὸς ἀγνώστου φυτοῦ.

Εἶναι τοῦτο τὸ μέγα ζήτημα τῶν ἐργατικῶν συντάξεων.

Διατί, λέγουν, ὁ δημόσιος ὑπάλληλος, ὁ ὑπάλληλος τραπεζῶν, σιδηροδρόμων, ἀεροπλοίων, νὰ ἔχῃ ἐξασφαλισμένον διὰ τῆς συντάξεως τὸν ἄρτον τοῦ γῆρατος, αὐτὸς καὶ ἡ χήρα καὶ τὰ ὄρφανά του, καὶ νὰ μὴ ἐξασφαλισθῇ ἢ αὐτὴ ἀνακούφισις καὶ παραμυθία εἰς τὸν ἐργάτην;

Αἱ ἐργασίαι αἱ βιομηχανικαί, εἰς τὰ ποικιλοτάτα εἶδη τῆς παραγωγῆς, φθείρουν τὸν ἄνθρωπον πολὺ γοργότερον ἢ αἱ καθιστικαὶ ὑπηρεσίαι τῶν παντὸς εἶδους ὑπαλλήλων. Ἐπὶ τοῦ ἐργάτου βαρύνουν ἀσυγκρίτως πλειότεροι κίνδυνοι, ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγών εἶναι ἀσυγκρίτως σκληρότερος, ἐνῶ κατ' ἀντιθεσιν εἶναι πολὺ πενιχρότερον τοῦ ἀγῶνος τοῦτου τὸ γέρας, τῆς ἐργασίας του τὸ ἀντίτιμον. Διὰ τὸν ἐργάτην θὰ σημάνη πολὺ ταχύτερον ἢ ὦρα, καθ' ἣν ἢ παρακαμῇ θὰ τοῦ ἐπιβάλη νὰ σταυρώσῃ τὰς χεῖρας, καθ' ἣν θὰ παύσῃ δι' αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του προσφέρουσα τὰ δῶρά τῆς ἔργασίας. Ἀνεξαρτήτως τῶν τυχαίων συμβάντων ἔρχεται τὸ ἐξηκοστὸν, βίᾳ τὸ ἐξηκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας, καὶ πρέπει ἤδη κατ' ἀνάγκην νὰ ἐξέλθῃ τῆς κοινίστρας τοῦ βιοτικοῦ ἀγῶνος. Τί θὰ γείνη αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένειά του;

Οὕτω τίθεται τὸ πρόβλημα καὶ αὕτη εἶναι ὄντως ἡ ἀληθής, ἡ πραγματικὴ διατύπωσις αὐτοῦ.

Καὶ ὡς λύσις φαίνεται εὐθὺς ἀμέσως πρόχειρος ἡ σύνταξις. Ὅπως παρέχει ταύτην εἰς τὸν στρατιωτικὸν ἢ τὸν πολιτικὸν ὑπάλληλον τὸ

κράτος, ἀπέναντι ἐλαχίστης κρατήσεως ἐκ τῶν ἀποδοχῶν του, οὕτω καὶ ὑπὸ ἀναλόγους ὁρους πρέπει νὰ παρέχῃ τὴν σύνταξιν καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας τῆς ἐργασίας, ἀφοῦ μάλιστα ἔργον αὐτῶν καὶ δημιουργήμα εἶναι ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος καὶ πάντες οἱ πόροι, δι' ὧν συντηρεῖται καὶ προάγεται τὸ κράτος.

Ἄλλὰ πόσον δύσκολος εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς τῶν ἀπλῆς καὶ τόσον εὐλόγου ταύτης ἀρχῆς! Ἡ μάλλον πόσον, ὅταν θελήσῃ τις νὰ τὴν ἐφαρμόσῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς πραγματικότητος, εὐρίσκεται πρὸ τοῦ ἀνεφίκτου!

Τὴν τιμὴν τῆς πρώτης ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος τοῦτου δὲν ἔχει ἡ Εὐρώπη. Ἐδοκιμάσθη καὶ λειτουργεῖ ἀπὸ πενταετίας εἰς μίαν μικρὰν ἀγγλικὴν ἀποικίαν, τὴν Νέαν Ζηλανδίαν, κατοικουμένην μόλις ὑπὸ 800,000 κατοίκων, εἰς τὴν ὁποίαν πολλαὶ οἰκονομολογικαὶ συνθήκαι ἐφαρμόζονται ἐπιτυχῶς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ Νέα Ζηλανδία ὠνομάσθη ἕνεκα τοῦτου τὸ ἐργαστήριον τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων. Ἄλλὰ τί προέκυψεν ἐκ τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης; Εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἐφαρμογῆς ὁ μικροσκοπικώτατος προϋπολογισμὸς τῆς ἀποικίας ἐβαρύνθη ἕνεκα τῶν ἐργατικῶν συντάξεων διὰ 153,000 λιρῶν (4 ἑκατομμύρια φράγκων). Ὑπολογίζεται δέ, ὅτι εἰς τὰ 1910 θὰ ὑπερβῇ τὰ 12 ἑκατομμύρια, δηλαδή τὸ τέταρτον τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς.

Καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ πολὺ ἐμελετήθη τὸ θέμα τοῦτου κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη. Πέρυσι δὲ ἢ πρὸς τοῦτο συστάσα ἐπιτροπὴ τῆς βουλῆς ὑπέβαλε τὴν ἐκθεσιν αὐτῆς μετὰ τὰ ἐξῆς ἀπελπιστικὰ συμπεράσματα: «Συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν χάριν τῆς συντάξεως καταβολῶν τῶν ἐργατῶν, ἂν μόνον εἰς τοὺς ὑπερβάντας τὸ ἐξηκοστὸν χορηγηθῇ τριάκοντα φράγκων κατὰ μῆνα σύνταξις, εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἐφαρμογῆς ὁ ἀγγλικὸς προϋπολογισμὸς ἤθελεν ἐπιβαρυνθῆ ἐπὶ πλεον δι' ἑνὸς δισεκατομμυρίου φράγκων, δηλαδή ὑπὲρ τὸ τέταρτον αὐτοῦ. Οὕτως ἐδέησε τὸ βρεττανικὸν ἔθνος νὰ παραιτηθῇ τοῦ ὠραίου τούτου ἰδεώδους πρὸ τῆς ἀπολύτου ἀδυναμίας.

Ἐν Γαλλίᾳ ἡ μεγάλη ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς, ἡ ὀνομαζομένη ἐπιτροπὴ τῆς κοινωνικῆς προνοίας (de la prévoyance sociale) κατήρτισε νομοσχέδιον ἐργατικῶν συντάξεων, τὸ ὅποιον ἐγείρει θύελλαν ἀντιρρήσεων καὶ διαμαρτυριῶν καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ κόσμου τῶν βιομηχανῶν καὶ τῶν ἐργατῶν, παρὰ τῶν ὁποίων κατὰ κλίμακα ποικίλλουσαν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ ἡμε-

ρομίσθιον αὐτῶν ζητεῖται ἡμερησία καταβολή ἀπὸ 5—20 λεπτῶν, ὡς καὶ παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ὅστις ἐκήρυξεν ὅτι τὰ 700 ἑκατομμύρια, τὰ ὅποια θὰ χρειασθῆ ἔντος ἐλαχίστου χρόνου νὰ εἰσφέρῃ τὸ κράτος ὑπὲρ τοῦ ταμείου τῶν ἐργατικῶν συντάξεων, ὅπως ἐπαρκῆ εἰς τὰς καταβολὰς του, θὰ φέρουν τὴν χρεωκοπίαν τῆς Γαλλίας. — Τῶν ἐργοστασιαρχῶν δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ἐργοδοτῶν ἐν τῇ μικρᾷ βιομηχανίᾳ αἱ ἀντιρρήσεις εἶναι ἐπιτόνως. Οὕτω καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα τὸ νομοσχέδιον τοῦτο δὲν θὰ γείνη νῆμος τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, καὶ τὸ τόσον ὄνειρον τῆς ἀνακουφίσεως τοῦ γῆρατος τοῦ ἐργάτου διὰ τῆς συντάξεως θὰ μείνῃ ὄνειρον. Τόση δὲ εἶναι ἡ ἐγερθεῖσα ἐν Γαλλίᾳ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ νομοσχεδίου τοῦτου, ὥστε ὁ κορυφαῖος τῶν συγχρόνων Γάλλων οἰκονομολόγων, ὁ Λερωὰ Μπωλιέ, ὀνομάζει τὴν ἐκπονήσασαν αὐτὸ ἐπιτροπὴν τῆς κοινωνικῆς προνοίας «ἐπιτροπὴν τῆς κοινωνικῆς ἀπρονοήσεως» (de l'imprévoyance sociale).

Οὕτως ἐν μὲν τῇ Νέξ Ζηλανδίᾳ, ὅπου κατὰ πρῶτον ἐφηρμόσθη τὸ σύστημα τῶν ἐργατικῶν συντάξεων, τείνει πρὸς κατάργησιν ἕνεκα τοῦ μαρρασμοῦ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς ἀποικίας, ἐν Ἀγγλίᾳ ἐγκατελείφθη πρὸ τοῦ ἀδυνατοῦ καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἡ αὐτὴ βεβαίως καταδικητὸ ἀναμένει.

Ἐν Ἑλβετίᾳ δὲ τόσον θαυμάσιον γνῶμην ἔχει ὁ λαὸς περὶ τοῦ ἀπραγματοποιήτου τοιοῦτου σχεδίου, ὥστε ἀνάλογον σύστημα ἀμοιβαίων συντάξεων ὑπὸ μορφὴν ἀμοιβαίων ἀσφαλειῶν ὑποχρεωτικῶν, τὸ ἀπέκρουσεν ὁ ἑλβετικὸς λαὸς διὰ ψήφων 340,000 ἐναντίον 146,000.

Ὡς γράφει ὁ «Οἰκονομολόγος» τοῦ Λονδίνου, ἡ παρέμβασις αὐτῆ τοῦ κράτους ὑπὲρ τῶν ἐργατῶν, νομοθετοῦντος μὲ σπογγὴν μάμμης (great motherly legislation) δὲν φαίνεται οὐδαμῶς ἐπιτυγχάνουσα εἰς τὰς ἀποπεράσεως τῆς.

Καὶ τὰ ἐμπόδια τὰ ἐπιπροσθούντα εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς φιλανθρωποῦ ἀρχῆς τῆς συντάξεως τοῦ ἀναπήρου ἢ τοῦ γέροντος στρατιώτου τῆς ἐργασίας δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀδυναμία τῶν δημοσίων προϋπολογισμῶν, ὅπως ἀναπακριθῶσιν εἰς τὰ ἐξ αὐτοῦ βάρη.

Εἶναι καὶ ἀντιρρήσεις ἠθικαὶ καὶ ψυχολογικαὶ μεγίστης σοβαρότητος, ἀφορῶσαι εἰς τὸ ὀρθῶς ἐννοοῦμενον συμφέρον αὐτῶν τῶν ἐργατικῶν τάξεων, εἰς τὴν ἠθικὴν αὐτῶν, εἰς τὴν φιλεργίαν αὐτῶν, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὴν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν, ἣν δύναται νὰ ἀσκήσῃ ἐπὶ τῆς ῥοπῆς τῶν ἐργατικῶν τάξεων πρὸς τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν ἀποταμίευσιν.

Ἐν πρώτοις καὶ ἂν εἴη ἤτο ἐφικτόν, τεραστίως ἐπιβαρυνόμενον τοῦ κράτους, νὰ ἐξασφαλισθῆ διὰ συντάξεως τὸ γῆρας τῶν παντὸς εἶδους στρατιωτῶν τῆς ἐργασίας ἐν τῇ βιομηχανίᾳ

καὶ τῇ γεωργίᾳ, τοῦτο δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κατορθωθῆ. εἰμὴ μόνον δι' ἴσης ἐπιβαρύνσεως τῆς φορολογίας αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐργαζομένου λαοῦ. Ἀντικαθίσταται οὕτως ἡ μέριμνα τοῦ ἀτόμου περὶ τῶν σκληρῶν ἡμερῶν τοῦ γῆρατος διὰ μιᾶς ἐπιβεβλημένης ὑπὸ τῆς πολιτείας εἰς τὸν λαὸν ἀλληλασφαλείας, πολὺ πλέον ἐπαχθοῦς τῶν στερήσεων, ἃς ἐπιβάλλει τις εἰς ἑαυτὸν, ὅπως ἀποταμίευσιν αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ γῆρατός του.

Ἐκτὸς τούτου ὅλη ἡ δύναμις τῆς ἐργασίας, ὅλη ἡ αὐξήσις τοῦ κοινωνικοῦ πλοῦτου καὶ ἡ ὠραιότερα κατανομή αὐτοῦ εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις, ἅτινα πάντα ἐπετέλεσεν ὁ σύγχρονος πολιτισμὸς, ὀφείλονται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν αὐτενέργειαν, τὴν ἐπιχειρηματικότητα, τὴν τόλμην, τὴν πρόνοιαν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀποταμίευσιν, ἅτινα ἀνέπτυσεν ἡ πρωτοβουλία τοῦ ἀτόμου. Ταῦτα πάντα πιέζει καὶ μακραίνει καὶ νεκρῶνει τοιαύτη τῆς πολιτείας κηδεμονία. Οὕτε τὸ ἄτομον, οὕτε ἡ οἰκογένεια θὰ ἔχουν πλέον οὐδὲνα λόγον, ὅπως μεριμνῶσι περὶ ἑαυτῶν. Καὶ πρὸς τί τῶ ὄντι τοῦτο; «Ὅταν», ὡς λέγει ὁ Μπωλιέ, «φίλεργος ἢ ὀκνηρὸς, δραστήριος ἢ ὑπνηλός, ἰκανώτερος ἑαυτοῦ καθιστάμενος ἢ ἀμελῶν τὴν βελτίωσίν του, θὰ ἔχῃ πάντοτε ἐπὶ τέλους τὴν αὐτὴν τύχην, τὰς αὐτὰς ἀποτυχίας τῶν ἡμερῶν τοῦ γῆρατος; Εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος πρόνοιαν τοῦ ἀτόμου θὰ ὑποκατασταθῆ εἰς ἀτομικὸς μηχανισμὸς ὁμοίμορφος δι' ὅλους, κοινὸς καὶ ὑποχρεωτικὸς δι' ὅλους. Τοιοῦτο σύστημα προὐρίσται νὰ μεταβάλλῃ τὰ μέλη τῆς κοινωνίας εἰς ἰσόβια ἐπιτροπεύμενα νήπια, εἰς ἀδρανῆ καὶ ὑπνηλὰ ὄντα».

Καὶ οὕτως ἀναγκαιῶς φθάνει τις εἰς τὰ μόνον ἰσχυρὰ ὄπλα κατὰ τῶν περιπετειῶν τοῦ γῆρατος, κατὰ τῆς ἀνεργίας καὶ τῶν στερήσεων, τὰς ὁποίας μοιραίως καὶ ἀναγκαιῶς ἐπιφέρουν ἢ ἐξ οἷας δῆποτε αἰτίας ἀδυναμία πρὸς τὴν πάλιν τῆς ἐργασίας.

Καὶ εἶναι ταῦτα ἡ οἰκονομία καὶ ἡ ἀποταμίευσιν, ἀρεταὶ τοῦ ἐργαζομένου λαοῦ, τὰς ὁποίας ἀπὸ τῆς τρυφερωτέρας ἡλικίας ὀφείλει νὰ καλλιεργῆ καὶ ἀναπτύσῃ ἡ παιδαγωγία.

Καὶ παρ' ἡμῖν ἀναπτύσσεται καὶ προάγεται ἡ βιομηχανία καὶ ἡ μεγάλη καὶ ἡ μικρά. Καὶ παρ' ἡμῖν μυριάδες στρατιωτῶν τῆς ἐργασίας καταλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ γῆρατος ἄποροι καὶ ἀπροστάτευτοι, καὶ μόνον οἱ ἰσχυροὶ δεσμοὶ τῆς ἐλληνικῆς οἰκογενείας καὶ ὁ στενὸς αὐτῆς σύνδεσμος καὶ ἡ οἰκὴ εὐσέβεια μετριάξουσι τὸ κακὸν τοῦτο.

Ἄλλὰ τὸ ἀληθὲς φάρμακον, ἡ μόνη ἀσφαλὴς σύνταξις εἶναι ἡ οἰκονομία καὶ ἡ ἀποταμίευσιν. Αἱ ἀρεταὶ αὐταί, ἡ πρὸς τὰς ὁποίας ἐξοικειώσις προσδίδει εἰς αὐτὰς τὸν χαρακτῆρα δευτέρας

φύσεως, προβιβάξουν τὸν ἐργαζόμενον εἰς τὰς ἀνωτέρας τῆς κοινωνικῆς κλίμακος βαθμίδας καὶ δημιουργοῦν ἀπὸ τοῦ ἡμεροβίου ἐργάτου τὸν βιομήχανον καὶ ἀπὸ τοῦ μισθίου ἀγρότου τὸν κτηματῆν· αἱ αὐταὶ ἀρεταὶ ἀποτελοῦν καὶ τὴν πλέον ἀδιάσειστον ἀσφάλειαν, τὴν ἀσφάλειαν ἣν αὐτὸς ὁ ἐργαζόμενος δημιουργεῖ ὑπὲρ ἑαυτοῦ κατὰ τῶν περιπετειῶν τῶν νόσων, κατὰ τῆς ἐν τῷ γῆρατι ταλαιπωρίας.

Καὶ τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν ἀποταμίευσιν, αἰτινες δυστυχῶς δὲν εἶναι πανταχοῦ συνήθειαι ἀρεταὶ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ὡς καὶ τὸν φόβον τῆς ἀσωτίας, τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τὸ πνεῦμα, τὰ ὅποια ἐμπνέει ἡ σύμψηξις καὶ τοῦ μικροτέρου κεφαλαίου, πρέπει νὰ ἐνοφθαλμιζῆ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων εἰς τὸν νοῦν τῶν παίδων ἡ παιδαγωγία. Εἶναι πλάνη τὸ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ μικρὰ ἡλικία δὲν εἶναι ἐπιτάλληλος ὅπως εἰσδέχεται τὰς στοιχειώδεις τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας γνώσεις. Αὐταὶ καὶ εὐληπτοὶ εἶναι καὶ ψυχολογικαί. Ἀρκεῖ μόνον μεθοδικῶς νὰ γίνεταί ἡ εἰσαγωγή αὐτῶν ἐν τῇ παιδαγωγίᾳ. Διότι δὲν ἰσχυρίζομεθα ὅτι ὡς αὐτοτελὲς μάθημα εἶναι ὀρθὸν νὰ περιλαμβάνονται τὰ στοιχεῖα τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας εἰς τὰ προγράμματα τῆς διδασκαλίας τῆς προκαταρκτικῆς καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Ἄλλ' ὅ,τι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ γίνεταί ὡς ἴδιον μάθημα, δύναται κάλλιστα νὰ γίνεταί ἐπεισοδιακῶς, ὅταν ἡ διδασκαλία τελῇ τὸ ἔργον τῆς τὸ καθαρῶς παιδαγωγικόν, τὸ ὅποσον δὲν συνίσταται βεβαίως εἰς μόνην τὴν συσώρευσιν γραμματικῶν γνώσεων.

Ταύτης οὐσιώδεις κεφάλαιον εἶναι ἡ διδασκαλία εἰς τοὺς παῖδας τοῦ λαοῦ τῶν ὑγιῶν ἀρχῶν τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας, ἐν αἷς προέχει, οὕσα ἅμα καὶ ἠθικὴ διδασκαλία, ἡ περὶ τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἀποταμίευσιν διδασκαλία.

Ὅτι ἡ οἰκονομία ἀποτελεῖ τὴν πρόνοιαν τοῦ μέλλοντος, ὅτι δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν γαλήνην ἀπέναντι τῶν βιοτικῶν περιπετειῶν, τὰς ὁποίας κρύπτει ὀπισθεν τοῦ σκοτεινοῦ αὐτοῦ ὀρίζοντος· ὅτι ἡ ἀποταμίευσιν προβιβάξει αὐτὸν ἐν τῇ κοινωνικῇ κλίμακι καὶ τὸν καθιστᾷ παράγοντα ἰσχυρότερον τῆς γενικῆς εὐημερίας, ἡ διδασκαλία ὅλων τούτων ἀνάγεται εἰς τῆς παιδαγωγίας τὰ καθήκοντα· διότι δὲν εἶναι αὕτη πλέον μηχανὴ γραμματοδιδασκαλίας, ἀλλὰ κατὰ τὸν Φλωμπέρ ἡ ἐπιστήμη ἡ διδάσκουσα τοὺς πολίτας ἀπὸ τοῦ πῶς νὰ συλλαβίζουσι μέχρι τοῦ πῶς νὰ ζοῦν εὐτυχεῖς καὶ πῶς νὰ ἀποθνήσκουν ὡς καλοὶ καὶ φιλοπάτριδες πολῖται.

Καὶ ἀπὸ τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνικου ἡμῶν βίου δύναται νὰ ἀντλήσῃ ἀνεξάντλητα ἐρόδια παραδειγμάτων τῆς μεγάλης δυνάμεως καὶ τῆς σημασίας τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἀποταμίευσιν. —

Οἱ πλείστοι τῶν μεγάλων τοῦ ἔθνους εὐεργετῶν, οἱ ὅποιοι διὰ τοῦ πλοῦτου τῶν τόσον συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ καὶ τόσον συντελοῦν εἰς τὴν πρόοδόν του καὶ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν πολιτισμὸν, ὑπῆρξαν κατ' ἀρχὰς ταπεινοὶ στρατιῶται τῆς ἐργασίας, τοὺς ὁποίους ἡ οἰκονομία καὶ ἡ ἀποταμίευσιν προήγαγε μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἀποδοῦν τόσον εὐτυχεῖς καὶ τόσον εὐεργετικοὶ εἰς τὴν πατρίδα.

Ἄλλ' ἔχει καὶ ἀντιθέτους ἕξεις νὰ πολεμήσῃ ἡ παιδαγωγία. Ὁλόκληρα διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὰ ὅποια εὐμενεῖς περιστάσεις καταχέουσι χρυσόν, δὲν δύναται νὰ ἐπωφεληθῶν ἐπαρκῶς ἐκ τῶν εὐτυχῶν τούτων συνθηκῶν, διότι τὰς μαστίζει ἡ σπατάλη καὶ ἡ πρὸς τὴν ἀσωτίαν ῥοπή. Καὶ ἡ ῥοπή αὕτη μεταβιβάζεται διὰ τῆς κληρονομικότητος, παραγωγικοῦ αἰτίου ὑποκειμενικοῦ, καὶ διὰ τῆς μιμήσεως, τοῦ καθολικοῦ παραδείγματος. Κατὰ τῶν ῥοπῶν τούτων ἔχει καὶ τὸ καθῆκον καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἀντεπεξέλθῃ ἡ παιδαγωγία.

Ἄλλ' ἡ διδασκαλία, ἔστω καὶ ἔμμεσος καὶ ἐπεισοδιακῆ, τῶν στοιχειῶν τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας προὑποθέτει τὴν πρὸς τοῦτο ἰκανότητα τῶν διδασκόντων. Ἡμεῖς δὲ ἐλησημονήσαμεν, ὅτι ἐν μὲν τῷ πανεπιστημίῳ ἡ πολιτικὴ οἰκονομία δὲν εἶνε μάθημα γενικόν, εἰς οὐδενὸς δὲ τὸν νοῦν ἤλθεν ἡ ἰδέα ὅτι ἐν τῷ πολυτελεστάτῳ προγράμματι τῶν μαθημάτων τῶν διδασκαλειῶν τὰ στοιχεῖα τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἰς τοὺς μέλλοντας διδασκάλους τῶν δημοτικῶν σχολείων θὰ ἦσαν χρησιμώτερα ἀπὸ τὸν Γοργίαν, τὸν Μενέξενον καὶ τὴν Πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος.

ΕΜΜ. Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Η ΗΘΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Γνωστότατον τυγχάνει ὅτι εἰς τῶν σκοπῶν τοῦ σχολείου εἶνε καὶ ἡ ἠθικὴ διάπλασις τῶν ἐν αὐτῷ φοιτῶντων, διὰ τῆς ἀρμονικῆς καὶ ἀμοιβαίας μετὰ τούτου συμπράξεως καὶ τῶν ἄλλων αὐτοκλήτων, οὕτως εἰπεῖν, παραγόντων, Οἰκίας, Κοινωνίας καὶ Ἐκκλησίας. Ἡ σύμπραξις αὕτη ἀναγκαιοτάτη οὕσα καὶ ἀπαραίτητος δέον νὰ εἶνε εἰλικρινῆς καὶ πραγματικῆ, διότι ἂν δὲν εἶνε τοιαύτη πράγματα παρέχει τῷ σχολεῖν πρὸς τὴν πραγματικὴν τοῦ σκοποῦ του, ἵνα μὴ εἴπωμεν πλήρη ἀποτυχίαν.

Τὸ ζήτημα λοιπὸν τοῦτο, ὡς σπουδαιότατον, δὲν εἶνε τόσον ἀπλοῦν, ὥστε νὰ ἐξαρτηθῆ ἡ λύσις αὐτοῦ ἐκ μόνου τοῦ σχολείου, ὡς κοινῶς πιστεύεται, οὐδὲ εὐκολον εἶνε νὰ λυθῆ διὰ τῆς θεωρίας, ἐὰν δὲν συμβάλλωνται ὄντως οἱ ἄνω

λόγοι. Διὰ τοῦτο ὑπερβολικῆ καθ' ἡμᾶς καὶ ἐν πολλοῖς ἄδικος ἢ ἀξίως πάσης κοινωνίας, καὶ δὴ ἀγροτικῆς, ἐν ἣ οὐδὲ ἴχνος ἀνατροφῆς παρατηρεῖται κατὰ κανόνα, τῆς μεταβολῆς τῶν μελῶν αὐτῆς εἰς ὄσιους, ὡς ἐπίσης ἄδικος, καίτοι εἶνε ἀπόρροια ἀγνοίας, ἢ μομφῆ ἢ ἐπιρριπτουμένη κατὰ τοῦ σχολείου διὰ πᾶσαν κακὴν ἐξίν ἢ πρᾶξιν τοῦ φοιτῶντος εἰς αὐτό.

Διὰ τούτου δὲν ἐννοῶ νὰ ἀπεκδώσω τὸ σχολεῖον τῆς εὐθύνης, ἣν βεβαίως κατὰ μέγα μέρος φέρει, οὐδὲ νὰ κινήσω τὴν χολὴν τῶν γραφόντων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐκ τῶν μελετητηρίων αὐτῶν, μὴ ἐξεληθόντων δὲ πέραν τῶν ὁρίων τῶν πόλεων, καὶ συνεπῶς μὴ μελετησάντων τοὺς ἀγροτικούς πληθυσμούς, οὓς καὶ ἰδίᾳ πρὸ ὀφθαλμῶν ἐνταῦθα ἔχω. Τούναντίον σκοπῶ νὰ τονίσω ὅτι, ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα, τὸ σχολεῖον ἀποκρηυχθὲν ὑπὸ τῶν ἄλλων συμπρακτόρων αὐτοῦ, καὶ μόνον ἀπομείναν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἠθικῆς ἐλάχιστα δύναται νὰ εἰσφέρει.

Ὁ σκοπός μου λοιπὸν δὲν εἶνε νὰ πραγματευθῶ θεωρητικῶς τὴν παιδευτικὴν σημασίαν τῶν αὐτοχειροτονητῶν τούτων διδασκάλων, διότι τότε θὰ ἐπανελάμβανον ἀπλῶς ὅσα ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ ἔγραψαν, ἀλλὰ νὰ ἐξετάσω τίνα τὰ αἴτια τὰ μὴ συμβάλλοντα εἰς τὴν ὅσον ἐνεστὶ τελειότεραν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ σχολείου, κατὰ ποσὸν τὸ σημερινὸν τοιοῦτον ἀναποκρίνεται εἰς τὸν σκοπὸν καὶ πῶς τὸ σχολεῖον δύναται τελεσφορότερον νὰ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἠθικῆς παιδείας τῶν τροφίμων του.

Ἐάν τις ἐπισκοπήσῃ τὰ σήμερον γιγνόμενα ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ δὴ τῇ ἀγροτικῇ, πρὸς ἠθικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν μελῶν αὐτῆς, θὰ δεχθῆ καταλήγων ὅτι ταῦτα ἰσοδυναμοῦσι πρὸς μηδέν! Τοιαύτη τοῦλάχιστον εἶνε ἡ ἀντίληψίς μου ἐν ἀντιθέσει ἴσως πρὸς τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι διαμένοντας. Πλήρης ἀδιαφορία τῶν γονέων ἐπικρατεῖ! Ἴσως δὲ δὲν θὰ ἦτο ὑπερβολή, ἐάν ἐλεγέ τις ὅτι οὐδὲ πόρρωθεν ἔχουσι συναίσθησιν τῶν καθηκόντων καὶ τῆς εὐθύνης, ἣν ὑπέχουσι διὰ τὴν ἀναλησίαν αὐτῶν ταύτην πρὸς τοὺς πατέρας! Σπανιώτατα ἔρχονται εἰς συνάφειαν μετὰ τοῦ σχολείου, σπανιώτατα ἐρωτῶσι περὶ τῆς ἠθικῆς προόδου αὐτῶν, σπανιώτατα καταγγέλλουσι παράπτωμά τι. Ἄν τις ἔχῃ νὰ ἐπιδείξῃ παραδείγματα περὶ τοῦ ἐναντίου, ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν ἐξαίρεσιν καὶ οὐχὶ τὸν κανόνα. Τούναντίον μάλιστα τότε οὗτοι ἐπισκέπτονται τὸ σχολεῖον, ὅταν σκοπῶσι νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν ἐπιεικειαν τοῦ τιμωρήσαντος ἐν τῷ καταλογισμῷ τῆς ποινῆς διὰ παράπτωμά τι. Οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ μετὰ τὴν τυχόν ἐπιβληθεῖσαν ἀνάλογον ποινὴν περικοσμοῦσι τὸν τιμωρήσαντα δι' ἀληθοῦς ὑβερολογίου, χαρακτηριστικοῦ τῆς καθόλου ἀνατροφῆς των. Καὶ οὕτως ὅτε μὲν ἀντιπράττοντες,

ὅτε δὲ ἀναίσθητος καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος παρακωλύοντες, καὶ ἄλλοτε ἐκ κακῆς ἐκτιμήσεως ἢ ἐξ ἀγνοίας καὶ ἐπιπολαιότητος ἀνατρέποντες τὰ σχέδια ἢ τὰ ἔργα τῶν διδασκόντων εἴτε διὰ λόγων εἴτε δι' ἔργων, ἥκιστα συμβάλλουσιν εἰς τὴν συντέλειαν τοῦ ἐπιδιδωμένου.

Μετὰ τὴν οἰκίαν καὶ ἡ κοινωνία σήμερον, εἰς ἣν ἠθικὴν κατάστασιν διατελεῖ, δὲν εἶνε ἡ ποθουμένη παρὰ τοῦ σχολείου. Ἡ προϋοῦσα ἐκκλισίς τῶν ἠθῶν, ἢ ἐκ πολλῶν καὶ ποικίλων αἰτίων ἐξάτμισις τῶν εὐγενῶν ἰδεῶν, τὰ καθ' ἑκάστην ἐκτυλισσόμενα πρὸ τῶν ὁμμάτων τῶν μαθητῶν, ἢ πληθώρα τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἀγιοποιῶντων καὶ ἄλλα καθιστῶσι προβληματικὸν τὸ τελεσφορὸν τῶν ἐνεργειῶν τοῦ σχολείου. Ὡσαύτως γέμουσα ἡ κοινωνία μυρίων κακῶν πράξεων, πρωταγωνιστοῦσα εἰς πάθη καὶ φαύλας πράξεις, κρατοῦσα ἀνοικτίας τὰς ἀγκάλας εἰς τὸν ψευδοπολιτισμὸν, ἐξ οὗ καὶ αὐτὸς ὁ ἱερὸς βωμὸς τῆς τιμῆς κινδυνεύει, ἀσκεῖ ἀνυπολόγιστον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν εὐπλάστων ψυχῶν τῶν παιδῶν, ἐν αἷς αἱ πράξεις αὐτῆς ἀποτυποῦνται ὡς εἰς φωτογραφικὴν πλάκα.

Εἰς πάντα ταῦτα προσθετέον ὅτι καὶ ἡ Πολιτεία ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ, ἥς ἀποστολὴ εἶνε κατὰ Πλάτωνα τὸ ὡς βελτίστους γίνεσθαι τε καὶ εἶναι τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἥτις καθίσταται ὁ διδάσκαλος τῶν ἠθικῶν ἐν τῷ βίῳ ἀρχῶν, δὲν ἐπετέλεσεν ὑπὸ ἔποψιν ἠθικῆν, ὡς ἔπρεπε, τὸ καθήκον τῆς καὶ συνεπῶς ἥκιστα συντέλεσεν εἰς μὲν ἠθῶν. Ἐξ ἄλλου ἢ μὴ συστηματικῆς ἐπιβλεψίς ταύτης περὶ τὴν ἠθικὴν διαβίωσιν τῶν παιδευομένων ἢ εὐδοκίμησις, προαγωγή καὶ ἀμοιβὴ τῶν ἀσταθῶν ἐν χαρακτῆρι καὶ ἀνικάνων ἢ ἀτελῆς ἢ μᾶλλον ἀνυπαρκτος θρησκευτικὴ διδασκαλία, πάντα ταῦτα οὐχὶ βέλτιον τοῦ παρόντος ἀπεργάζονται τὸ ἦθος τῆς μαθητικῆς νεολαίας.

Τέλος καὶ ἡ Ἐκκλησία, ὁ ἕτερος σπουδαῖος παράγων, τέλειον ἔχει ἀμελήσῃ τὴν θρησκευτικὴν ἀγωγὴν τοῦ λαοῦ, ἥτις εἶνε ἡ κρηπίς τῆς ἠθικῆς. Ἐντεῦθεν πλήρης θρησκευτικὴ ἀπαιδευσία μαστίζει τὰς οἰκογενείας, αἵτινες οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἐπιμελοῦνται τῆς ἐν νοουσιᾷ Κυρίου ἀγωγῆς τῶν μελῶν αὐτῶν κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν ῥῆσιν.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, εὐχερῶς δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἐν τῷ παρόντι καὶ ὑπὸ τὰς κρατούσας περιστάσεις οὐκ ὀλίγους σκοπέλους τὸ σχολεῖον ἔχει νὰ παρακάμψῃ διὰ νὰ ἀποδώσῃ τοὺς προσδοκωμένους ἠθικούς καρπούς. Ἀλλὰ, καὶ τούτου δεδομένου, δύναται τὸ σχολεῖον ἐν μέτρῳ νὰ ἐπιτελέσῃ τὰ κατ' αὐτό, κατασελαγιζόμενον ὑπὸ τῶν ἠθικῶν ἀκρίτων τῶν ἐκπεμπομένων ἐκ τοῦ ἐν παντὶ ἀμώμου βίου

τῶν διδασκόντων, ἐνσπείρον διὰ καταλλήλου καὶ οὐχὶ ξηρᾶς καὶ ἀγόνου διδασκαλίας εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς σπέρματα χαρακτῆρος διὰ τῆς πρακτικῆς καταδείξεως παραδειγμάτων εἰλημμένων εἴτε ἐκ τῆς ἱστορίας εἴτε ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ὁ στενὸς σύνδεσμος ὁ ὑπάρχων μεταξύ τῆς ἠθικότητος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀξίας αὐτοῦ, ἀπορροῦσαν βιβλία μὴ ἐμπνεόμενα ὑπὸ ἠθικοῦ πνεύματος, ἀπαιτοῦν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ἐκ τοῦ ἠθικοῦ νόμου ἀπορροῦντων καθηκόντων καὶ ἐθίζον τοὺς ἐν αὐτῷ διδασκόμενους εἰς τὴν ἐπιτέλειαν διαφόρων ἠθικῶν πράξεων. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐπιτυχία πάντων τῶν εἰρημμένων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς προϋποτιθεμένης αὐταπαρνήσεως καὶ εὐπαιδευσίας τῶν διδασκόντων, ἐξ ὧν ἀπορρέει ἡ αὐστηρὰ τήρησις τῶν ψυχολογικῶν νόμων καὶ ἐπίκαιρος χρῆσις τῶν καταλλήλων δραστηκῶν φαρμάκων, διότι ἄλλως βεβιαίως οὐδὲν τῶν μέσων τελεσφορεῖ.

Τὸ συμπέρασμα μου εἶνε ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν ἀριπρεπεστάτων στηλῶν τοῦ σχολείου ἀνέγερσις τοῦ ἠθικοῦ οἰκοδομήματος τότε μόνον θὰ συντελεσθῆ ὅσον οἷόν τε τελειότερα, ὅταν ἡ Πολιτεία ἀφ' ἐνὸς διὰ τοῦ συνόλου τῶν ποικίλων νόμων αὐτῆς καὶ τῆς ἐφαρμογῆς των τείνῃ εἰς τὴν ἠθικοποίησιν τῆς οἰκίας καὶ τῆς κοινωνίας, καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀφ' ἑτέρου ἀναλάβῃ τὴν θρησκευτικὴν ἀγωγὴν τοῦ λαοῦ.

Ἀρχιεπίσκοπος Λακεδαιμόνιος.

Γ. Κ.

Ὁ Ἰούλιος Σίμων, ἀποθανὼν τῷ 1896 ἐν Παρισίοις, ὑπῆρξεν εἰς τῶν μάλιστα διακεκριμένων φιλοσόφων καὶ πολιτικῶν συγγραφέων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς, διατελέσας καθηγητῆς, μέλος τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ πρωθυπουργός. Ὡς φιλόσοφος ἀνῆκεν εἰς τὴν πνευματικὴν τῆς Γαλλίας σχολὴν, τὴν καὶ ἐκλεκτικὴν καλουμένην, ἥς ἀρχηγὸς ἐχηματίσεν ὁ περιφανὴς φιλόσοφος Βίκτωρ Κουζὲν καὶ ἥτις πλείστους ἔσχε καὶ διακεκομμένους ὁπαδοὺς ἐν Γαλλίᾳ, μεταξύ δ' αὐτῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ τὸν μακαριτὸν Π. Βρούλιαν. Συνέγραψε πολλὰ καὶ ποικίλα συγγράμματα φιλοσοφικά, πολιτικά καὶ κοινωνικά. Ἐν πᾶσι τούτοις πανταχοῦ διαπνέει ζωηρὸν θρησκευτικὸν αἶσθημα, πανταχοῦ δὲ ἐκδηλοῦται ἡ ἐδραία καὶ πεφωτισμένη αὐτοῦ πεποιθησις περὶ τῆς εἰς τὴν πολιτείαν καὶ τὴν κοινωνίαν ἐπιδράσεως τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν καὶ ἠθῶν. Τὸ περὶ «Φυσικῆς θρησκείας» σύγγραμμα αὐτοῦ, ἐξ οὗ ἐρανίζομεθα τὴν περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἀπόδειξιν, εἶνε ἐκ τῶν ἀρίστων αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἐπιδρᾶσαν σπουδαίως εἰς τὴν μεταστροφὴν τοῦ δημοσίου φρονήματος ἐν Γαλλίᾳ πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας καὶ πεποιθήσεις. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ὁ συγγραφεὺς πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὰ τρία θεμελιώδη τοῦ Χριστιανισμοῦ δόγματα περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ, περὶ ἀυλότητος καὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς εἶνε ἀλήθεια ἐπιστημονικῆ καὶ διὰ λογικῶν επιχειρημάτων ἀποδεικνυόμενα, ἀνεξαρτήτως πάσης δογματικῆς αὐθεντίας καὶ ἀποκαλύψεως. Τὰ συγγράμματα ταῦτα μετεφφράσθησαν εἰς τὰς πλείστας τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Ἐνταῦθα δὲ τοῦ λόγου γενόμενος δὲν δύναιμι νὰ μὴ ἀναμνησθῶ τῶν λόγων τοῦ παρ' ἡμῖν

σοφοῦ καὶ ἐναρέτου γέροντος Ι. Σκαλτσούνη, ὅστις γράφων ποτὲ τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ συγγραφέως ἔλεγε: «Πόσον θὰ ἐξηγνίζοντο τὰ ἦθη τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ πόσον θὰ ἀνυψοῦτο τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ, ἐάν οἱ μὲν λόγοι διεδίδον τὰ ἔργα τοιούτων μεγάλων ἀνδρῶν δημοσιεύοντες αὐτὰ κατὰ μετάφρασιν ἀντὶ τῶν λαοφθόρων γαλλικῶν μνηστορημάτων! οἱ δὲ πλούσιοι ὁμογενεῖς ἑδαπάνων τὸν πλοῦτον αὐτῶν εἰς ἱκανοποίησιν τῶν σπουδαίων καὶ ἐπιχειρουμένων ἀναγκῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τῆς κραταιώσεως, τοῦτ' ἐστὶ, τῶν αἰσθημάτων τῆς θρησκείας καὶ ἠθικῆς».

Σ. τ. Μ.

Η ΑΘΑΝΑΣΙΑ

[Κατὰ τὸν Ἰούλιον Σίμωνα].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Ἀποδείξεις τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς.

«Ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς εἶνε τι, ὅπερ ἐνδιαφέρει ἡμῖν τόσῳ πολὺ, ὅπερ συναρτεῖ ἡμᾶς τόσῳ βαθύως, ὅστε δεῖν ν' ἀπολέσῃ τις πᾶν αἶσθημα ἵνα εἶνε ἀδιάφορος ὡς πρὸς τὴν γνώσιν τοῦ τί ἐστὶ τούτο.»
Σκέψεις τοῦ Πασχάλ.

Περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς συμβαίνει ὅ,τι καὶ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. Ἀφ' οὗτου ἡ φιλοσοφία ὑπάρχει, οἱ ἄνθρωποι ἠγωνίσθησαν ν' ἀποδείξωσι δι' ὅσον οἷόν τε καλλιτέραν ἐπιχειρημάτων ὅτι ὁ ἐπίγειος οὗτος βίος δὲν εἶνε εἰμὴ ἐπιεισόδιον ἐν τῷ ἡμετέρῳ βίῳ καὶ ὅτι μετὰ τὴν τραγωδίαν, ἥτις τελειοῖ αὐτόν, δεῖν νὰ εὐρεθῶμεν κατὰ πρώτην φοράν ἐν τῇ ἀληθινῇ κατοχῇ ἡμῶν αὐτῶν. Ἀπλούστατον εἶνε ὅτι αἱ σπουδαιόταται τῶν ἀληθειῶν εἶνε ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα πρώτας ἐμελέτησε καὶ εἰς τὰς ὁποίας πρώτας ἐνεβάθυνεν. Αὕτη δὲ εἶνε πρώτη κατὰ τὴν τάξιν μετὰ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς δικαιοσύνης. Ἴνα δὲ μὴ λαλήσωμεν περὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἥς ἡ ἱστορία διατελεῖ περιεκαλυμμένη ὑπὸ σκότους, ὅσα μᾶλλον τις ἀνέρχεται εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, βλέπει τὰς σχολὰς συμμετεχούσας τῶν μεγάλων τούτων προβλημάτων. Ἡδὴ ἐν τοῖς ἀμέσους μαθηταῖς τοῦ Πυθαγόρου, ὅτε ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ἤρξετο, οὕτως εἶπεν, ἀφυπνίζομένη, ἐκπλήττεται τις ἀπαντῶν διδασκαλίας, αἵτινες δὲν ἀπαιτοῦσιν εἰμὴ ὀλίγω πλειοτέραν ἀκριβείαν, ὅπως καταλάβωσιν ὀριστικῶς θέσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Ὁ Σωκράτης, ὅστις ἐδείχθη ἀείποτε προκατελημμένος περὶ τῆς πρακτικῆς ὠφελείας τῆς φιλοσοφίας, δὲν ἠδύνατο νὰ πόσῃ τοῦ νὰ ἐφαρμόσῃ πάσας τὰς δυνάμεις τῆς μεγαλοφυΐας αὐτοῦ τολμηρᾶς ἐν ταυτῷ καὶ συνετῆς, εἰς τὴν διαφώτισιν τῶν τριῶν τούτων ἢ τεσσάρων προβλημάτων, ἀφ' ὧν ὀλόκληρος ἡ τύχη τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτᾶται. Τοιαύτη ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ ἐνεργητικότης τῆς διανοίας παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, ὅπτε ἡ περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς διδασκα-

λια άπαντᾶ σχεδόν τελεία ἐν τῷ Φαίδωνι. Εὐρίσκει τις ἤδη ἐν αὐτῷ ἐν μορφῇ διαλεκτικῆς συνεσφιγμένης καὶ πυκνῆς πάσας τὰς ἀποδείξεις τοῦ κεφαλαϊώδους τούτου δόγματος, πᾶσαι αἱ ἐνοστάσεις προβλέπονται ἐνταῦθα καὶ ἀναιροῦνται καί, ἀποτελεσμα ἴσως ἐτι ἐκπληκτικώτερον, ὁ Πλάτων χωρίζει μετὰ δυνάμεως τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ προβλήματος τοῦ στρεφόμενου περὶ τὴν φύσιν καὶ τοὺς ὅρους τῆς ἀθανασίας, δεικνύει ὅτι ἡ περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἀπόδειξις ἀνήκει ἀμετακλήτως εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἐν ᾗ εἶναι τις καταδικασμένος ἴσως διὰ παντός εἰς ψηλαφήματα ἐπὶ τῶν λοιπῶν, καίτοι δὲ παρέχων τὴν ἀπόδειξιν ταύτην μεθ' ὑψίστης ὀρθότητος ἐπιχέει ἐπὶ τοῦ ἀγνώστου τούτου κόσμου, ὃν ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα οὔτε ἀκαταπαύστως νὰ μὴ ὄνειροπολῶμεν, οὔτε ἐντελῶς νὰ γνωρίσωμεν, τὰς ζωηρὰς λάμψεις τῆς μεγαλονοίας αὐτοῦ.

Ἡ τελειότης αὕτη τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐπιτευχθέντων, οὕτως εἰπεῖν, διὰ μιᾶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ τινῶν ἄλλων εἶναι μία τῶν ἐνοστάσεων, ἃς συνήθως φέρουσι κατὰ τῆς φιλοσοφίας. Οὐδὲν πλέον, λέγουσιν, νέον ἔχει αὕτη νὰ μᾶς διδάξῃ, πλανᾶται περὶ κοινοτοπίας. Εἴθε τοιαύτη κατηγορία νὰ ἦτο βᾶσιμος! Εἶναι εὐτυχῶς ἀληθὲς ὅτι ἐπὶ τινῶν ζητημάτων, καὶ ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς εἶναι ἐν τῷ ἀριθμῷ τούτῳ, ἡ φιλοσοφία εἶναι ἐπιστήμη τετελειωμένη. Τί δὲν θὰ ἔλεγον, ἐὰν ἄλλως εἶχε τὸ πρᾶγμα, περὶ στειρώσεως ἐπιστήμης, ἥτις μετὰ ὑπερδυσχιλία ἐτη δὲν ἤθελε μάλιστα κατορθώσῃ νὰ διαφωτίσῃ ἡμᾶς περὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ ἡμέτερου ὄντος! Ἡ Πρόνοια ἔχει δῶσθαι εἰς ἡμᾶς τρόπον τινὰ ἰδιαιτέραν δυνάμιν πρὸς λύσιν τῶν προβλημάτων τῶν μάλιστα ἐνδιαφερόντων, παρέδωκε δὲ τᾶλλα εἰς τροφήν τῆς ἡμετέρας περιεργείας. Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν σχεδόν νὰ εἶναι ζήτημα σήμερον ὅτι προστίθεται τι εἰς τὰς ἀποδείξεις τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως, τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, μάλιστα δὲν ὀφείλει τις νὰ ἐλπίζῃ ὅτι παρέχει εἰς τὰς ἀποδείξεις πλειοτέραν σαφήνειαν καὶ ἀκρίβειαν. Δὲν ὑπολείπεται ἡμῖν εἰμὴ νὰ βαδίσωμεν εὐλαδῶς ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν προγενεστέρων ἡμῶν συγκαίροντες ἡμῖν αὐτοῖς ὅτι εὐρομεν τὴν ὁδὸν ὅλην κεχαραγμένην καὶ πεπατημένην. Ὁ ἀληθὲς φιλόσοφος ἀποστρέφεται τὴν πρωτοτυπίαν, δὲν ὑποτάσσεται μετὰ καρτερίας εἰς τὴν τύχην τοῦ εἰμὴ τρέμων, ὅταν ἀναλογισθῇ ὅτι εἶναι μόνος. Δέον νὰ εἶναι πάντοτε ἑτοιμὸς ὅπως προσβάλλῃ ἀποτόμως τὴν παράδοσιν καὶ τὴν αὐθεντίαν, ἐὰν ἡ ἀνάγκη τοῦ λόγου τὸν ἐξαναγκάζῃ εἰς τοῦτο, ἀλλ' ὀφείλει πρὸ πάντων νὰ ἐπιθυμῇ αἰετοῦ μετὰ ζήσεως ὅπως μὴ ὑποστῇ τὴν τρομερὰν ταύτην ἀνάγκην.

Λέγοντες ὅτι ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς εἶναι τελεία καὶ ὅτι ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔχει πλειότερον νὰ προοδεύσῃ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, δὲν θέλομεν νὰ ἐξομοιώσωμεν τὴν ἀπόδειξιν ταύτην πρὸς τὰς τῆς γεωμετρίας, ἐπὶ παραδείγματι, αἰτίνες ἐξαναγκάζουσι τὴν συγκατάθεσιν τῶν πνευμάτων τῶν μάλιστα πολεμίων. Οὐδεμία ἱστορικὴ ἢ φιλοσοφικὴ ἀπόδειξις δύναται νὰ ἔχη τὸν χαρακτήρα τῆς ἐναργείας τὸν ἰδιαίχοντα εἰς τὰς ἐξαγωγικὰς ἐπιστήμας, εἰς δὲ τῶν λόγων, οἵτινες διαδίδουσι τὸν σκεπτικισμόν, εἶναι ὅτι συνηθίζουσι οἱ ἄνθρωποι συχνοτάτα νὰ ζητῶσι παρὰ τῶν ἠθικῶν ἐπιστημῶν ἐν εἶδος φωτός, ὅπερ αὐταὶ ἀδυνατοῦσι νὰ δώσωσιν. Ἡ μεγάλη σπουδαιότης τοῦ ἀποτελέσματος συντρέχει ἄλλως τε καὶ νὰ καταστήσῃ τὰς συγκαταθέσεις δύσκολους· δὲν εἶναι μικρὸν πρᾶγμα νὰ ποδείξῃ τις δι' ἐνὸς συλλογισμοῦ ὅτι ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἶναι ἀθάνατος, τοῦτο εἶναι ἄξιον τοῦ κόπου νὰναθεωρήσῃ τις καὶ δευτέραν φοράν καὶ νὰναζητήσῃ ἐπιμελῶς ἂν τὰ ἐπιχειρήματα εἶναι στερεὰ καὶ αἱ ἐνοστάσεις ἐπιδεικτικαὶ ἀνασκευῆς. Ἦθελε δὲ φανῆ τις ἥττον ὑπερακριβῆς, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἰσότητος δύο γωνιῶν ἔχουσῶν ἀντικειμένην τὴν κορυφήν.

Ἄς προσθέσωμεν εἰσέτι τὰ ἐξῆς· οἱ ἰδιαιτέροι συλλογισμοὶ οἱ χρησιμεύοντες ἐν ἀποδείξεσι τὰς μεγάλας ταύτας θεμελιώδεις ἀληθείας, δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν εἰμὴ ὡς σύντομος περιληψὶς ὁλοκλήρου τῆς φιλοσοφίας καί, ὅταν μάλιστα δὲν θὰ εἶχον οὔτοι ὅλην τὴν ἰσχύν, ἢ ἢ σχολῆ ἀποδίδει εἰς αὐτοῦς, δὲν θὰ εἶχέ τις τὸ δικαίωμα διὰ τοῦτο ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῶν ἀρχῶν, αἰτίνες ὠρίσθησαν εἰς ἀπόδειξιν, διότι αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ ἔχουσι ἀλληλεγγύην τόσῳ στενὴν μετὰ τοῦ συνόλου τῆς διδασκαλίας, ὥστε δὲν δύνανται οὔτε νὰ ὑφίστανται οὔτε νὰπολεσθῶσιν εἰμὴ μετὰ τῆς διδασκαλίας ὁλοκλήρου. Ἐνταῦθα ἔγκειται ἡ ἀληθινὴ ὠφέλεια τῶν συστημάτων, ἐξ ὧν ὁ κοινὸς λαὸς ἀδίκως φρεσίζεται. Ἐὰν φιλοσοφία τις συνδέῃ τὰ διάφορα αὐτῆς μέρη, τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, τὴν Πρόνοιαν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, τὴν ἀρχὴν τῆς δικαιοσύνης εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ταῦτα νὰ ὑποστηρίζωσιν ἄλληλα καὶ νὰ μὴ δύναται τις νὰ καταργήσῃ ἐν τούτων χωρὶς νὰ παραιτηθῇ πάντων τῶν λοιπῶν, πάντα τὰ δόγματα ταῦτα εὐρίσκουσιν ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ ταύτῃ ἰσχύν τινα, σύστασιν τινα, ἢ δὲν ἤθελον δῶσθαι ποτὲ εἰς αὐτὰ οἱ μάλιστα ἀπρόσβλητοι τῶν συλλογισμῶν. Πιστεύω ἀκαταμαχῆτως εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, διότι ἀδυνατῶ νὰ παραιτηθῶ τῆς πίστεως ταύτης χωρὶς ἐν ταῦτῳ νὰ παραιτηθῶ παντός, εἰς ὅ,τι ἐγὼ πιστεύω.

Ἄς μὴ ἀπαξιώσωμεν ἐν τούτοις νὰ διέλθωμεν ἐπιθεωροῦντες τὰ ἐπιχειρήματα τῆς σχολῆς.

Ὁ σταθερώτατος τῶν πιστῶν ἔχει τὰς στιγμὰς τῆς χαυνώσεως καὶ τῆς ἀμφιβολίας αὐτοῦ. Οἱ ἀκρίβεις οὔτοι τύποι, ἐν οἷς συγκεντροῦνται ἢ πίστις, κέκτληται τουλάχιστον τὴν δυνάμιν νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν κατὰ τινὰς στιγμὰς παροῦσαν εἰς τὸ πνεῦμα.

Ἡ πρώτη μάχη, ἣν δέον νὰ κερδήσῃ τις κατὰ τῆς ἀμφιβολίας, συγκροτεῖται ἐπὶ ἐτέρου ἐδάφους, διότι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὀμιλῇ τις περὶ ἀθανασίας, εἰμὴ ὅταν ἀποδειχθῇ ἡ ἀλύττης. Πᾶν ὅ,τι εἶναι σῶμα εἶναι θνητόν. Πᾶν ὅ,τι εἶναι διαιρετόν, θὰ διαιρεθῇ. Ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἶναι ἀπλὴ δύναμις τοῦ ἡμετέρου σώματος, σωματικὴ ὡσπερ αὐτό; Τότε αὕτη εἶναι φθαρτὴ. Ἐάν, τούναντίον, εἶναι ἄυλος, δύσκολον εἶναι νὰποδειχθῇ τις ἄνευ ἀποδείξεως καὶ ἄνευ ἀναλογίας ὅτι ἡ ἀδιαίρετος αὕτη ἀρχὴ εἶναι προωρισμένη νὰπολεσθῇ.

Πρὶν ἢ ἐξετάσωμεν τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν τοῦ σώματος, ὅπως ἀποδείξωμεν ὅτι αὐταὶ εἶναι διάφοροι καὶ ἀσυμβίβαστοι, καλὸν θὰ ἦτο νὰ θέσωμεν τὸ ἐξῆς γενικώτερον ζήτημα· Μόνον σώματα ὑπάρχουσιν ἢ ὑπάρχει μία ἢ καὶ πλείονες πνευματικαὶ οὐσίαι;

Θὰ ἠδυνάμεθα μάλιστα νὰ μεταβάλωμεν τὴν μορφήν τοῦ ζητήματος κατὰ τὸν ἐπόμενον τρόπον· ὑπάρχει Θεός; Ἐάν ὑπάρχῃ, δὲν δύναται νὰ εἶναι εἰμὴ πνεῦμα. Ἴδου ἐν μέγα βῆμα τῷ ὄντι ἄνευ ἀγῶνος· ἢ δέον οἱ ὕλισται νὰ ὄσιν ἄθεοι, ἢ ἐάν πιστεύωσιν εἰς τὸν Θεόν, δέον νὰ παραιτηθῶσι πάντων τῶν ἐπιχειρημάτων, ἅτινα συνήθως ἐξάγουσιν ἐκ τῆς ὑποτιθεμένης ἀδυνατότητος τῆς ὑπάρξεως πνευματικῆς ὑποστάσεως.

Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ Δημιουργὸς τοῦ κόσμου εἶναι πνεῦμα, δύσκολον εἶναι νὰ κατανοήσῃ τις διατὶ ὁ κόσμος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ εἰμὴ σώματα.

Ἐάν πῆσῃ τις τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ὕλιστῶν, θέλει ἰδεῖ ὅτι στηρίζονται πάντα ἐπὶ τοῦδε τοῦ ἀξιώματος· ἡ ὑπαρξὶς πνεύματος εἶναι ἀδύνατος. Πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις ἀναγνωρίζει τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὕλισμός δὲν ἔχει πλέον λόγον ὑπάρξεως.

Τί καλοῦμεν σῶμα; Σῶμα εἶναι οὐσία ἔχουσα ἔκτασιν, χρῶμα, γέυσιν, ὀσμὴν καὶ βάρος. Πάντα τὰ σώματα δὲν ἔχουσι πάντας τούτους τοὺς χαρακτήρας, ἀλλ' ὑπάρχει εἰς ἐξ αὐτῶν, ὁ πρῶτος, ὃν κατ' ἀνάγκην ἔχουσι ταῦτα.

Τί καλεῖται πνεῦμα; Οὐσία ἔχουσα ἐνέργειαν, αἰσθησιν καὶ νόησιν.

Εἰς τί συνίσταται ὁ ὕλισμός; Εἰς τὸ ὑποστηρίζειν ὅτι πᾶσα οὐσία ἐνεργητικὴ, αἰσθητικὴ καὶ νοητικὴ εἶναι κατ' ἀνάγκην ἐκτεταμένη.

Πῶς ἀποδεικνύει οὗτος τὴν θέσιν ταύτην; Πᾶν ὅ,τι εἶναι πραγματικόν εἶναι κατ' ἀνάγκην ἐκτεταμένον ἢ διὰ τῆς ἐτέρας ταύτης. Αἱ

ιδιότητες τῆς ἐκτάσεως εἶναι ἀναγκαῖαι εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς διανοίας, τῆς αἰσθητικότητος καὶ τῆς βουλήσεως.

Ὅχι, πᾶν ὅ,τι εἶναι πραγματικόν δὲν ἔχει ἔκτασιν, διότι ὑπάρχει Θεός¹.

Ὅχι, ἡ ἔκτασις δὲν εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς διανοίας, ἀφ' οὗ ὑπάρχει Θεός.

Ἄς ἐπιμεινώμεν εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τούτον τῶν ὕλιστῶν, ὅτι ἡ ἔκτασις εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν διάνοιαν. Οὐδεὶς ποτε θὰποδείξῃ οὐδὲ θὰ κατανοήσῃ τοῦτον. Οὐδεὶς ὕλιστῆς, ἐν οὐδεμίᾳ σχολῇ, κατ' οὐδεμίαν ἐποχὴν τῆς ἱστορίας κατώρθωσε ν' ἀποδείξῃ τοῦτον. Οὐδεμία ὑπάρχει ἀναλογία μετὰ τῶν νοητικῶν λειτουργιῶν καὶ τῶν ἰδιοτήτων τῆς ἐκτάσεως. Ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις ὅτι πρᾶξις τις τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ βουλήσεως παράγεται ἐκ τινος σωματικῆς κινήσεως, ἐκ τινος σχήματος, ἐκ τινος χρώματος τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης. Πρὸ πάντων δὲν δύνανται νὰ τὸ ἀποδείξωσιν. Ἄρα δὲν δύνανται ν' ἀποδείξωσιν ἐπιστημονικῶς τὴν ὕλιστικὴν ὑπόθεσιν. Αὕτη δὲν εἶναι κατ' ἐπίφρασιν πιθανή. Αὕτη εἶναι ἡ θρασύτατη καὶ ἡ ἥκιστα εὐπρόσωπος τῶν παραδοξολογιῶν.

Δέον νὰ μὴ ἀπατάται τις ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, καθὼς συμβαίνει συχνοτάτα, καὶ νὰ φαντάζηται ὅτι οἱ πνευματισταὶ ἔχουσι νὰποδείξωσιν τὴν ὑπαρξίν τοῦ πνεύματος. Δὲν εἶνε τοῦτο· τούναντίον, οἱ ὕλισται ἔχουσι ν' ἀποδείξωσιν τὴν νομιμότητα τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτῶν, θέλουσιν οὔτοι νὰναγκάσωσιν ἡμᾶς νὰ συγγέωμεν δύο φύσεις, ἃς ἡμεῖς συλλαμβάνομεν κεχωρισμένως, ὡν ἑκάτερα κέκτληται διαφόρους ἰδιοτήτας καὶ ἄνευ ἀναλογίας πρὸς ἀλλήλας. Ἡ ἐπιχειρήσις αὕτη εἶναι βεβαίως δυσχερῆς. Εἶναι δυσχερῆς εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε οὐδεὶς ποτε ἐξετέλεσε ταύτην.

Ἐπέμειναν περὶ τούτου εἰς καταφάσεις ἀσκότους. Ἐποίησαν ἐκκλησίαν εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν αἰσθήσεων, ὡς ἐάν πάντες μὴ συνεφώνουν ὅτι αἱ αἰσθήσεις δὲν δύνανται νὰντιληφθῶσιν εἰμὴ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων. Βεβαίως οὐδεὶς οὐδέποτε οὔτε εἶδε ψυχὴν οὔτε ἠψατό ποτε αὐτῆς.

Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ εἶδε τίς ποτε κέψιν, λύπην, ἀπόφρασιν τινα ἢ ἠψατο αὐτῶν ποτέ; Θὰ συμπεράνῃ τις ὅτι ἡ λύπη δὲν ὑπάρχει; Ἡμεῖς ἔχομεν μίαν δυνάμιν, δι' ἧς γινώσκομεν τὴν λύπην, καὶ ἐτέραν προδήλως διαφορωτάτην, δι' ἧς γινώσκομεν τὴν κέψιν. Ἐπειδὴ ἡ λύπη καὶ ἡ ἔκτασις οὐδεμίαν κέκτληται πρὸς ἀλλήλας ἀναλογίαν, ἐπειδὴ βλέπομεν αὐτὰς πάντοτε κεχωρισμένως καὶ διὰ δυνάμεων διαφορωτάτων καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἑκατέρα τούτων δὲν δύνα-

¹ Περὶ ὑπάρξεως καὶ φύσεως τοῦ Θεοῦ ἐπραγματεύθη ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ συγγράμματος.

ται να υπάρχει άνευ τῆς ἐτέρας, δύναται τις ἐντεῦθεν να συμπεράνη ὅτι δὲν ὑπάρχει ὀλιγώτερος παραλογισμός, ἐάν τις ὑποστηρίξη ταύτην τὴν θέσιν. Πᾶσα λύπη ὑπάρχει ἐν τινὶ ἐκτάσει. Πᾶσα ἔκτασις ὑπάρχει ἐν τινὶ λύπῃ.

Πάντα ταῦτα τὰ ἐπιχειρήματα εἶναι ἀπλοῦστατα καὶ κοινότατα· τὸ ζήτημα εἶναι νὰ ἐξεύρωμεν, ἐάν ταῦτα εἶνε στερεά. Θὰ ἦτο γελοῖον νὰ παξιώσωμεν λόγον τινά, διότι εἶναι πεπατημένος, ἢ διότι εἶναι πρόχειρος εἰς πάντας. Τόσω καλλίτερον, διότι δὲν χρεῖται τις ἄλλου τινός ἢ τοῦ κοινοῦ νοῦ ὅπως ἀναίρεση τὰς παραδοξολογίας τῶν ὕλιστῶν.

Οὐ μόνον ἡ παραδοξολογία αὐτῶν εἶναι ἀπίθανος καὶ καθαρῶς ἄσκοπος, ἀλλ' ἐάν τις ἠναγκάζετο νὰ ποδείξη τὴν ὑπαρξίν τοῦ πνεύματος, δὲν θὰ ἐστερεῖτο ἐπιχειρημάτων. Τὸ πνεῦμα εἶναι ἀδιαίρετον, τὸ σῶμα ἐκτατόν, ὃ ἐστὶ διαιρητόν. Διότι τί εἶναι ἡ ἔκτασις, εἰμὴ ἡ διαιρητότης; Προκαλοῦμεν οἰονδήποτε νὰ συλλάβῃ ἐν τῷ νῷ σῶμά τι ὡς ἀδιαίρετον ἢ ψυχὴν τινὰ ὡς διαιρητήν. Ἐγὼ εἶμαι ὅ,τι εἶμαι, τὸ ἐγὼ μου δὲν δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο, ἀλλὰ τὸ σῶμά μου δύναται νὰ καταμηθῇ εἰς τεμάχια. Οὕτω τὸ σῶμά μου εἶναι τι ἕτερον τοῦ ἐγῶ. Ἐχομεν ἀμφοτέρω μετὰ δύο χαρακτήρων ἀντιφατικῶν, τὸ μὲν σῶμά μου ὅτι εἶναι διαιρητόν, τὸ δ' ἐγὼ μου ὅτι δὲν εἶναι τοιοῦτον. Πῶς θὰ εἴμεθα μία καὶ ἡ αὐτὴ οὐσία;

Οἱ ὕλισται φέρουσιν ὑπὲρ αὐτῶν τὸ ἐπιχειρήματα ὅτι ἡ ψυχὴ μου κινεῖ τὸ σῶμά μου. Συμπεραίνουσιν ἐντεῦθεν ὅτι αὕτη εἶναι σωματικὴ. Ἀλλὰ πόθεν λαμβάνουσιν οὗτοι τὴν ἀρχὴν ὅτι σῶμά τι δὲν δύναται νὰ κινήθῃ εἰμὴ ὑπ' ἄλλου σώματος; Τῇ ἀληθείᾳ, οὗτοι τὴν ἐπινοοῦσιν. Αὕτη δὲν εἶνε οὔτε ἀρχὴ ἐναργῆς οὔτε ἀλήθεια ἀποδεδειγμένη. Ἐχομεν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ ἐκτιμήσωμεν πλεῖστον τὴν περίφημον ταύτην ἀρχὴν παντός ἄλλου ἀξιώματος, ὅπερ ἤθελεν ἀρέσῃ εἰς αὐτοὺς νὰ φαντασθῶσιν ἀσκόπως διὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ὑποθέσεως αὐτῶν. Εἶναι ἀληθές ὅτι εἶναι δύσκολον νὰ κατανοήσῃ τις καὶ ἐξηγήσῃ πῶς τὸ πνεῦμά μου κινεῖ τὸ σῶμά μου, ἀλλ' ἂς ἐξηγήσωσιν αὐτοὶ πῶς σῶμά τι κινεῖ ἕτερον σῶμα. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι καταλαμβάνομεν τὸν μεταβιβασμὸν τοῦτον τῆς κινήσεως, καὶ ὅμως δὲν τὸν καταλαμβάνομεν. Οὗτος εἶναι πρὸς ἡμᾶς συνήθης, καὶ ἰδοὺ τὸ πᾶν. Τὸν ἔχομεν περιγράψῃ πολλάκις, τὸν ἀναπαράγομεν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν καὶ ἔχομεν προσδιορίσῃ τοὺς νόμους αὐτοῦ. Δυνάμεθα τὸ αὐτὸ νὰ πράξωμεν προκειμένου ἢ ψυχῇ νὰ θέσῃ ἐν κινήσει σῶμά τι. Μεταξὺ περιγραφῆς καὶ ἐξηγήσεως ὑπάρχει ἄβυσσος. Οἱ ὕλισται θὰ δυνήθωσι νὰ ἔχωσιν ὑπὲρ αὐτῶν ὡς ὄπλον τὴν ἀδυνατότητα, ἐν ἣ ἡμεῖς εὐρισκόμεθα τοῦ ἐξηγήσαι τὴν ἐνέργειαν τῆς

ψυχῆς ἐπὶ τοῦ σώματος, ὅταν πραγματικῶς θὰ ἐξηγήσωσι τὴν ἐνέργειαν σώματος τινός ἐπὶ ἑτέρου σώματος.

Ἴδου γεγονός, ὅπερ ἐξ ὑπαμοιβῆς προτεινομεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐξηγήσωσιν. Ἄς εἴπωσιν εἰς ἡμᾶς πῶς σῶμά τι δύναται νὰ κινήθῃ μὴ ὑπ' ἄλλου κινούμενον¹. Δὲν εἶναι ἀληθές ὅτι, ὅταν βλέπωμεν κινήσιν τινὰ παραγομένην πού, βεβαιούμεν ὅτι αὕτη ἔχει ὡς αἰτίαν ἄλλην τινὰ κινήσιν. Ἐν τούτοις ἡ ψυχὴ ἡμῶν κινεῖται μηδαμῶς κινούμενη. Ὑπάρχει ἐνταῦθα ἰδιότης μικρᾶς σπουδαιότητος; Εἶναι αὕτη ἀμφισβητήσιμος; Κατέχεται αὕτη ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ὑπ' ἄλλης τινός φύσεως; Καὶ ἐάν ὁ σταθερὸς νόμος τῶν σωμάτων εἶναι νὰ μὴ κινῶνται εἰμὴ ἀφ' οὗ κινήθωσι, δὲν ὀφείλει τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὄν τι, ὅπερ ἐκφεύγει τὸν νόμον τοῦτον, δὲν εἶναι σῶμα;

Καὶ οὐ μόνον τὸν νόμον τοῦτον ἐκφεύγει ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς νόμους τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Αὕτη ἔχει νόμους ἰδιάζοντας αὐτῇ, οἵτινες ἐφαρμόζονται εἰς αὐτὴν μόνην καὶ οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν ἐπὶ τοῦ λοιποῦ κόσμου. Ἐπὶ τέλους, καὶ αὕτη εἶναι ἡ τελευταία διαφορά, ἣτις δὲν εἶναι ἡ ἥττον θεμελιώδης, αὕτη δύναται νὰ ἐκρύβῃ τοὺς ἰδίους αὐτῆς νόμους, ὅποθενδήποτε στραφῇ τις δὲν βλέπει εἰμὴ διαφορὰς, τὸ ἀσυμβίβαστον, οὐδεμίαν ἀναλογίαν, ἐν δὲ τῷ ὕλισμῷ κατάφασιν ἀπίθανον καὶ καθαρῶς ἄσκοπον ἢ στηριζομένην ἐπὶ ἀξιώματων ἐναργῶς ἀποκρύφω. Ἀνάγκη ἄρα νὰ καταφύγωμεν εἰς τὸ δόγμα τῆς αὐλότητος τῆς ψυχῆς.

Πρέπει βεβαίως οἱ ὕλισται νὰ ἔχωσι μεγίστην ιδέαν τῆς ἰδιότητος ταύτης τῆς σωματικῆς φύσεως, ἣν καλοῦμεν τρεῖς διαστάσεις ἢ ἔκτασιν, ὅπως εἰσαγάγωσιν αὐτὴν οὕτω πανταχόσε καὶ καταστήσωσιν αὐτὴν παράρτημα ἀναγκαῖον οὐσίας, εἰς τὰ προσόντα τῆς ὁποίας τὸ ὄζυνοῦστατον τῶν πνευμάτων οὐδὲν δύναται νὰ διδῇ, ὅπερ νὰ ἔχη σχέσιν ἔστω καὶ ἀπομεμακρυσμένην πρὸς τὸ μῆκος, τὸ πλάτος καὶ τὸν ὄγκον; Ἡ ἔκτασις ἔχει ἰδιαιτέραν τινὰ ἀρετὴν, ὅπως ἀξιώθῃ τοιαύτης προκαταλήψεως; Ἐχει πλείονα πραγματικό-

¹ Δὲν εἶναι τόσω ὁ νοῦς ὁ ποῖων μεταξὺ τῶν ζῴων τὴν εἰδικὴν διάκρισιν τοῦ ἀνθρώπου ὅσω ἡ ἰδιότης αὐτοῦ ὡς ἐλευθέρου ἐνεργοῦ αἰτίου. Ἡ φύσις ἐπιτάσσει εἰς πᾶν ζῴον, τὸ δὲ κτήνος ὑπακούει. Ὁ ἄνθρωπος δοκιμάζει τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν, ἀλλ' ἀναγνωρίζει ἐαυτὸν ἐλεύθερον νὰ συγκρατεθῇ ἢ ν' ἀντιστῇ καὶ πρὸ πάντων ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἐλευθερίας ταύτης δείκνυται ἡ πνευματικότης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, διότι ἡ φυσικὴ ἐξηγεῖ πῶς τὸν μηχανισμόν τῶν αἰσθήσεων καὶ τὴν μόρφωσιν τῶν ἰδεῶν, ἀλλ' ἐν τῇ δυνάμει τοῦ βουλεσθῆαι ἢ μᾶλλον τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐν τῷ αἰσθηματικῇ τῆς δυνάμεως ταύτης δὲν ἀπαντᾷ τις εἰμὴ πράξεις καθαρῶς πνευματικᾶς, ἃς τινες οὐδόλως ἐξηγεῖ διὰ τῶν νόμων τῆς μηχανικῆς. (I. I. Ρουσό. Λόγος περὶ τῶν αἰτίων τῆς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀνισότητος. Ἐκδοσις Lahure τόμ. Α' σελ. 90).

τητα τῶν ἄλλων μορφῶν τοῦ ὄντος; Ἐχει αὕτη πλεῖστον τῆς διανοίας; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ ἡ διάνοια εἶναι τι καθ' ἑαυτὴν, ἐν ᾧ ἡ ἔκτασις δὲν εἶναι εἰμὴ τὸ ἀποτελεσμα συγκρίσεως, δὲν εἶναι ὄν. Δέον ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος, αἱ συνέπειαι αὐταὶ τοῦ ἡμετέρου μηδενός, νὰ σφετερισθῶσι τοιαύτην θέσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ πνεύματι, ὥστε νὰ τὰ ἐκλάβωμεν ὡς πραγματικότητος καὶ ὡς τὰς πραγματικωτάτας τῶν πραγματικότητων; Ἀπὸ αἰώνων ἡ ἔκτασις, ἣτις οὐδὲ ὄν εἶναι, χρησιμεύει ὡς εἰδῶλον εἰς τοὺς ὕλιστάς. Ἡ χίμαιρα αὕτη φράσσει τὴν ὄρασιν αὐτῶν, οὐ ἕνεκα βλέπουσιν οὗτοι ὅλον τὸν κόσμον ἀντιστρόφως.

Ἐάν τις ἐκ τοῦ σύγγενος παρατηρήσῃ, δὲν εἶναι τὸ πνεῦμα, ἐν ᾧ προσκόπτομεν, εἶναι τὸ σῶμα. Ἡμεῖς κατανοοῦμεν κάλλιον τὰς κινήσεις καὶ τὸν μηχανισμόν τῆς διανοίας. Ἡ ὑπαρξὶς τοῦ σώματος, ἡ φύσις αὐτοῦ εἶναι πλήρης μυστηρίων. Δὲν προσέχομεν εἰς τοῦτο, διότι κατὰ συνέχειαν εἴμεθα παραδεδωμένοι εἰς τὰ περικυκλοῦντα ἡμᾶς σώματα. Ταῦτα θελοῦσιν ἡμᾶς, φωτίζουσιν ἡμᾶς, ἀπειλοῦσιν ἡμᾶς, πληροῦσιν ἡμᾶς ἠδονῆς ἢ λύπης, εἰσέρχονται εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, διὰ τῶν ὠτων, παρακολουθοῦσιν ἡμᾶς μέχρι τῶν ὄνειρων ἡμῶν. Ἐν τέλει πιστεύομεν ὅτι ταῦτα εἶναι ἄλλο τι ἢ αἰνίγμα. Ἡμεῖς πεθόμεθα ὅτι ἡ ἔκτασις, ἣτις δὲν εἶναι εἰμὴ σχέσις, ἔχει πραγματικότητα, ὅτι τὸ χρῶμα ὑπάρχει ἐν τοῖς κεχρωματισμένοις σώμασιν, ἐν ᾧ ὁ χρωματισμὸς δὲν εἶναι αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν εἰμὴ σχέσις, ἐπιτρέπομεν ἡμῖν αὐτοῖς νὰ λέγωμεν ὅτι τὸ πῦρ εἶναι θερμόν, διότι καίει ἡμᾶς, ὡς ἐάν ὑπῆρχεν ἀναλογία τις μεταξὺ τῆς αἰσθήσεως, ἣν ἡμεῖς ἐκφράζομεν διὰ τῆς λέξεως θερμότης, καὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ σώματος, ὅπερ καλοῦμεν πῦρ. Εἶναι ὀρθὴ ἡ παρατήρησις ὅτι δὲν θὰ εἴμεθα μᾶλλον παράφρονες, ἐάν ὑπεθέτομεν ἐν τῇ αἰχμῇ βελόνης κεντησάσης ἡμᾶς ἰδιότητά τινε ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὸν πόνον τὸν ἐκ τοῦ κεντήματος προξενηθέντα. Ἡ μεταφυσικὴ ἔχει τοῦτο τὸ καλὸν ὅτι ἀπαλλάττει ἡμᾶς τῆς ἐνοχλήσεως τοῦ σώματος καὶ θέτει αὐτὸ πάλιν ἐν τῇ θέσει του. Κατὰ πρῶτον λαμβάνει ἀπ' αὐτοῦ τὸ πλούσιον τοῦτο κειμηλιούχιον τῶν χρωμάτων, τὸ ὁποῖον θαμβῶναι ἡμᾶς, ἔπειτα ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτοῦ τὸ ψῦχος, τὴν θερμότητα, τὴν ρικνότητα, τὴν σιλικονότητα. Αὕτη περιάγει τὸ βάρος, τὴν μορφήν καὶ τὴν ἔκτασιν εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχωσιν εἰμὴ κατὰ σύγκρισιν καὶ νὰ εἶναι μηδὲν καθ' ἑαυτάς. Ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος γίνονται ἀπλοῦστατα τάξις συνδιατάξεως καὶ διαδοχῆς. Οὐδὲν πλέον ὑπολείπεται ἐξ ὅλης ταύτης τῆς ἀπειρίας, ἐξ ὅλου τούτου τοῦ θορόβου εἰμὴ σωρὸς ἀγνώστων αἰτίων, ὧν γινώσκομεν τὰ ἀποτελέσματα. Ποῦ εἶνε τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα, αὐτὰ καθ' ἑαυτά; Ἐν τοῖς ἡμετέροις αἰσθήμασιν, ἐν

ἡμῖν αὐτοῖς. Ταῦτα εἶναι αἱ ἴδιαι ἡμῶν τροποποιήσεις, αἱ αἰσθήσεις ἡμῶν, τὰ αἰσθήματα ἡμῶν. Ἴδου ὅ,τι γινώσκομεν, ἐκτός τούτων δὲν ὑπάρχει εἰμὴ σκότος, προβλήματα ἄλυτα. Εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι αἱ ἀγνώστοι αὐταὶ αἰτίαι γνωστῶν ἀποτελεσμάτων κάλλιον κατανοοῦνται καὶ κάλλιον ἐξηγοῦνται τῶν γεγονότων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Τὸ ἐναντίον εἶναι ἀληθές. Πρέπει ν' ἀναχωρήσῃ τις ἐκ τοῦ ἐγῶ μετὰ τοῦ Καρτεσίου, νὰ τὸ μελετήσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν ἑαυτῷ, νὰ θεωρήσῃ πάσας ταύτας τὰς ἐντυπώσεις καὶ, ἀφ' οὗ τοιοιτοτρόπως τὸ ἐξετάσῃ καὶ ἐμβαθύνῃ ἐν τῇ μονώσει ταύτῃ, νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ὅστις ἐπιέγεται ἐν τοῖς συνόροις καὶ ἀγωνίζεται ἵνα εἰσβάλῃ εἰς τὴν διάνοιαν. Κόσμε, τί μὲ θέλεις; Τίς εἶναι ἡ ὑπαρξὶς σου; Δὲν θὰ ἦσο φαντασμαγορία ἄνευ πραγματικότητος, γέφυρα κειμένη μετὰ τοῦ ἐγῶ καὶ τοῦ οὐκ ἐγῶ. Ὁ Κάντιος δύναται νὰ ἔχη ἄδικον δισταζῶν τοσοῦτον ἵνα τὴν διαβῇ· ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ ἐκ τῶν δύο ὀχθῶν, τὰς ὁποίας ἡ γέφυρα αὕτη χωρίζει, ἐκείνη, ἐφ' ἣς εἶμαι ἐγὼ, εἶναι ἡ πραγματικωτέρα. Ἡ ἕτερα δύναται νὰ εἶναι ἀντικατοπτρισμὸς, ἐάν θέλῃ, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια ὑπάρχει ἐνταῦθα.

[Ἐπεταί συνέχεια].

Ἐν Κερκύρα.

ΣΟΚΡΑΤΗΣ ΠΕΤΣΑΛΗΣ

Τὸ διήγημα τοῦτο ἐλήφθη ἀπὸ τὴν ἐσχάτως ἐκδοθεῖσαν πρώτην σειρὰν διηγημάτων τοῦ κ. Γρηγ. Ξενοπούλου.

Σ. τ. Δ.

ΟΙ ΠΑΡΑΝΟΜΟΙ

— Ἐλα, πατέρα! Ἀκόμα;

— Στάσου, παιδί μου, νὰ κολλήσω καὶ τὸ χαρτί. . . Ἐπειτα πρέπει ν' ἀφίνομε νὰ σουρπὸν καλὰ, γιατί τόρα ποῦ φέγγει, εἶνε πιὸ εὐκολο νὰ τὸ καταλάβω.

— Πῶ, πῶ, νὰ ἰδῆς πῶς ἔτρεμε 'ψὲς ἡ καρδιά μου! Μοῦ φάνηκε πῶς ὁ Νικολός τὸ κύταζε καλὰ-καλὰ. Σοῦ τῷπα... δὲν σου τῷπα; . . .

— Ναί. . . Δός μου τόρα κείνο 'κεῖ τὸ ψαλίδι καὶ σώπαινε.

Ἡ μικρὰ κόρη ὑπήκουσεν, εὐπειθῆς καὶ ἡσυχος. Ἐλαβεν ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῶν χειρῶν τῆς τὴν ψαλίδα, καὶ περιέκοψε μετὰ προσοχῆς σιωπηλῆς τὰς ἄκρας τοῦ χειροτεχνήματος του. Τὸ κίβδηλον ἦτο ἤδη ἑτοιμον. Εἶχε συμπληρωθῆ καὶ ἡ τελευταία ἐργασία τῆς ρυπάνσεως καὶ τῆς τριβῆς, διὰ τῆς ὁποίας ὁ παραχαράκτης ἀπειμῆτο ἀκριβέστατα τὸ δίδραχμον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ὅχι καινουργῆς καὶ σιδερωμένον, ὅπως ἄλλοι μεγάλοι τεχνῖται, ἀλλὰ τετριμμένον καὶ ρυπαρὸν τάχα ἐκ τῆς χρήσεως.

Διότι τὰ μέσα τῆς παραχαράξεως εἶχεν ὁ πτωχὸς αὐτὸς πολὺ περιορισμένα. Ἐντὸς τοῦ πενιχροῦ ἰσογείου θαλάμου, ἐπὶ τῆς ξυλίνης ἀχρωματίστου τραπέζης τοῦ κακούργου, εὕρισκετο μία μολυβδία, μία γραφίς, ἓν φιαλίδιον μελάνης, δύο-τρία πλακίδια χρωμάτων ἡμιαναλελυμένων ἐπὶ τεμαχίου ὑαλοπίνακος, ῥάκη χαρτίων διαφόρων καὶ ἓν χαρτονόμισμα δίδραχμον, γνήσιον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, διὰ τὴν χρησιμότητά ὡς πρότυπον. Ἦσαν ὅλα του τὰ ἐργαλεῖα αὐτά. Ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ἐπιτηδειότης του ἀνεπλήρου τὰ ἐλλείποντα. Εἰργάζετο κατ' ἀρχὰς πολλὴν ὥραν διὰ τὴν σχεδιάσθαι τὸ χαρτονόμισμα. Κατόπιν τὸ ἐχρωμάτιζεν. Ἐνίοτε πρὸς ἀποφυγὴν κόπου περισσοῦ, τὸ ἐσχίζεν εἰς δύο, καὶ ἐπὶ τοῦ ὀπίσθιου μέρους ἐκόλλα ἓν χαρτίον πλατύ, τὸ συγκρατῆ δῆθεν τὰ τεμάχια. Ἀρκετὴν ὥραν ἀφιέρωνε διὰ τὴν το λερῶσθαι καὶ τὴν τρέψῃ, ὅσῳ τὸ δυνατόν περισσότερο καὶ φυσικώτερον. Καὶ αὐτὸ καθημερινῶς. Ἦτο ἡ μόνη ἐργασία, τὴν ὁποίαν κατῴρθωσε νὰ εὕρῃ εἰς τὴν μικρὰν του πατρίδα ὁ κύριος Παντελῆς, ἀφ' οὗτου, κλητὴρ ἄλλοτε εἰς τὸ ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ διευθυντοῦ, διότι κατὰ τὰς τελευταίας δημοτικὰς ἐκλογὰς ἠρνήθη φανερὰ νὰ ψηφίσῃ τὸν ὑπ' ἐκείνου ὑποστηριζόμενον δήμαρχον, χάριν τοῦ ἰατροῦ του, συνυποψηφίου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐχρεώσται κατὰ γράμμα τὴν ζωὴν τοῦ μικροῦ του Νταντῆ.

Κατὰ τὰς σκληρὰς ἐκείνας ἡμέρας ἀπέθνησκε καὶ ἡ σύζυγός του, — ἐργατικὴ γυναῖκα ἢ καί-μένη καὶ πονετικὴ ὅσῳ παίρνει, — καὶ τὸν ἀφίενεν ἔρημον μὲ τρία παιδιὰ, τῶν ὁποίων τὸ μεγαλύτερον, τὸ συνένοχον κοράσιον, ἢ Μάρω του, μόλις ἦτο δωδεκάετις. Ἡ δυστυχία καὶ ἡ πτωχεία τὸν ἐβασάνισαν τότε πολὺ, ἀλλὰ μετὰ πολλὰς ματαίως προσπάθειας εὗρεν ἐπὶ τέλος μίαν διέξοδον. Ἐνεθυμήθη ὅτι ἄλλοτε, χάριν παιδίας, ἐζωγράφησε μετ' ἀρκετῆς ἐπιτυχίας ἓν χαρτονόμισμα, μὲ τὸ ὁποῖον εἶχε γελάσει ὅλους τοὺς φίλους του. Ἀπεράσισε λοιπὸν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ νὰ γείνη παραχαράκτης. Ἄλλ' ἦτο τίμιος καὶ ἐν τῇ ἀτιμίᾳ του ὁ δυστυχισμένος, καὶ δὲν ἤθελε νὰ βαρύνῃ τὴν συνείδησίν του διὰ τοιοῦτου ἀνομήματος.

Δὲν ἔκαμνε διὰ τοῦτο περισσότερο ἀπὸ ἓν (ἄρ. 1) δίδραχμον τὴν ἡμέραν, ἀκριβῶς δηλαδὴ ὅσον ἐχρειάζετο νὰ ζήσῃ αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του, ἀκριβῶς ὅσον μισθὸν εἶχεν ἐκτὸς τῶν τυχηρῶν, ὅταν ἦτο κλητὴρ τῆς Τραπεζῆς.

Τὸ δίδραχμον αὐτὸ τὸ ἐλάμβανε καθ' ἑκάστην ἢ θυγατὴρ του Μάρω, τὸ ἤλλαζεν ὑπὸ τὸ ἀπατηλὸν ἡμίφως τοῦ δειλίνου εἰς τὰ γειτονικὰ παντοπωλεῖα ἐκ περιτροπῆς, ἠγόραζεν ἐξ αὐτοῦ τὰ χρειώδη τοῦ λιτοῦ δειπνοῦ, καὶ ἐπέστρεφε

πρὸς τὸν πατέρα τῆς μὲ τὰ ρέστα, — τὰ γνήσια ἐφοδία τῆς ἐπομένης πρωΐας. Ἐτρωγον, καὶ ἐξήρχετο κατόπιν ὁ κύριος Παντελῆς εἰς περιπολίαν. Ἦθελε νὰ ἰδῇ τί ἔλεγαν εἰς τὴν γειτονίαν, ἂν ἀνεκαλύφθη που κανὲν κίβδηλον, κανὲν πλαστόν... ἂν ὠνόμαζαν ἐκείνην ποῦ τὸ ἄλλαξε... ἂν... Τίποτε, ἡσυχία. Ἐπέστρεφε, κατεκλίνετο δοξάζων τὸν Θεὸν ὅτι ἐγλύτωσεν ἀπὸ τὴν ἀγγόνην καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ ἠγείρετο τὴν αὐγὴν διὰ τὴν ἐκτεθῆ καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἰδίους κινδύνους, εἰς τοὺς ἰδίους τρόμους, εἰς τὰς ἰδίας προφυλάξεις. Τὰ ἴδια Παντελάκη μου, τὰ ἴδια Παντελῆ μου, — ἔλεγε μόνος του ὁ κακούργος.

Ἐλαβεν ἐν τούτοις ἢ Μάρω τὸ χαρτίον καὶ ἐξῆλθεν.

Ὁ κύριος Παντελῆς ἔμεινε μὲ τὰ ἄλλα δύο παιδιὰ, τὰ μικρότερα.

ὑπὸ τὸ κοκκινωπὸν φῶς τοῦ λύχνου, τὸ μεγαλύτερον ἐζωγράφειε διάφορα πράγματα ἐπὶ τῆς πλακῆς του, τὸ δὲ μικρότερον παρηκολούθει τὰς ἀτάκτους αὐτὰς γραμμὰς μὲ χειρονομίας καὶ μὲ ἐπιφωνήσεις φαιδρότητας. Διεσκέδαζον. Ἦτο καλοκαίρι καὶ ἔκαμνε ζέστη. Διὰ τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου εἰσέπνεεν ὁ ἀήρ ὑπόθερμος.

Τὰ παιδιὰ ἦσαν γυμνόποδα καὶ γυμνώλενα. Ὁ πατὴρ των ἀπέναντι, καθήμενος πρὸ τῆς ἐγκληματικῆς του τραπέζης, τὰ ἔβλεπε μὲ αἰσθημα τρυφερόν καὶ περιαλγίς. Ἐστήριξε τὴν πυκνόμαλλον κεφαλὴν ἐπὶ τῆς παλάμης. Τίς οἶδε τί θλιβερὰ ἐσκέπτετο διὰ τὸ μέλλον των... Ἐπαιξε παιγνίδιον ἀσχημον, καὶ ὁ κίνδυνος ἐπέκειτο ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν. Ἡ ὥρα ἐκείνη ἢ κρίσιμος τῷ ἐφαίνετο καθ' ἑκάστην ἑσπέραν αἰῶν. Μὲ ποίους παλμούς περιέμενε τὴν μικρὰν, τὴν φέρῃ τὰ ρέστα καὶ τὴν ἡσυχίαν. Ὁ ἄρτος, τὸν ὁποῖον ἔτρωγον οὕτως, ἦτο ζυμωμένος μὲ δάκρυα... Ἄ, ἦτο ἀνυπόφορος ἢ ζωὴ του δὲν ἠμποροῦσε νὰ βασιτάξῃ περισσότερο. Καὶ νὰ μὴν εἶνε δυνατόν, τότε τὸν καιρὸν νὰ εὕρῃ μίαν θέσιν, μίαν ἐργασίαν, ἓνα πόρον ἄλλον ἐκτὸς... ἐκτὸς τῆς κλοπῆς. Ἄ, ἦτο κλέπτης, βέβαια! ὁ δὲ κόσμος τιμωρεῖ μὲ τὴν ἰδίαν ψυχρότητα τὸν κλέπτοντα ἀπὸ τῆς κοινωνίας δύο ἑκατομμύρια, ὡς καὶ τὸν παραποιῶντα δύο μόνον φράγκα... Τὸν τελευταῖον μάλιστα, ἂν τύχῃ πτωχὸς καὶ ἀνυπεράσπιστος, πολὺ σκληρότερα ἀπὸ τὸν πρῶτον... Καὶ τὰ ἄθῳα παιδιὰ ἀπέναντι ἐζωγράφον ὑπὸ τὸ κοκκινωπὸν φῶς τοῦ λύχνου καὶ διὰ τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου ὁ ἀήρ εἰσέπνεεν ὑπόθερμος.

Ἡ Μάρω ἀπόψε ἀργοῦσεν... ἀργοῦσε περισσότερο ἀπὸ τὸ σῆθητες. Διατί ἄρ' ἔγε; Τί συνέβαινε;... Ὅτι ἦτο ἴσως κόσμος πολὺς εἰς τὸ μπακάλικο... Ἄλλ' ἄς ἐπήγαιεν ἢ εὐλο-

γημένη καὶ σὲ κανένα ἄλλο μακρότερα. Προτιμᾷ, λέει, τὸ Νικολό γιατί τῆς φαίνεται ὁ πιὸ στραβός. Τὸ διαβολάκι! Χμ! Νὰ ὅμως ποῦ τὰ βλεπε κ' ἐκεῖνος καλά-καλά... δὲν εἶνε δύσκολο νὰ μυρισθῇ τίποτα. Θεέ μου, τί κακὸς ποῦ εἶνε ὁ κόσμος! Σὰν Χριστέ τους νὰ τὸν προδώσουν ὅλοι τους, νὰ τὸν βασανίσουν, νὰ τὸν σκοτώσουν, νὰ μὴ φάγῃ αὐτὸς, νὰ μὴ ντυθοῦν τὰ παιδιὰ του, νὰ μὴ ζήσῃ ἀφ' οὗ τὸν ἐβγαλαν ἀπὸ τὴν Τράπεζαν...

Ἄχ, καὶ ποῖος θὰ βρῖσκονταν νὰ τὸν λυπηθῇ; νὰ συλλογισθῇ τὴν πτώχειαν του; νὰ θυμηθῇ τὰ παιδιὰ του; Ἦτο κακούργος, ὅπως ὅλοι οἱ κακούργοι καὶ ἔπρεπεν... Ἄλλὰ πῶς λοιπὸν ἀργεῖ ἔτσι ἢ Μάρω του;

Καὶ πλήρης ἀγωνίας ἐσκυφεν ἀπὸ τὸ παράθυρον. Εἶχε παρήλθει ὥρα ἀρκετὴ. Ἦσυχία. Οἱ ἄνθρωποι διήρχοντο ἀμέριμνοι τὴν ὁδόν, καὶ πρὸ τοῦ παντοπωλείου ἐξῶ, ὑπὸ τὰ παλλόμενα καὶ κἀπνίζοντα φῶτα τῶν κρεμαστῶν λύχνων, ὄλγοι ἀγορασταὶ ἔκαμνον τὰς ἐσπερινὰς των προμηθείας; Εἰς ποῖον ἄρ' ἔγε εἶχεν ὑπάγει ἢ Μάρω; Μήπως εἰς τοῦ Νικολοῦ εἰς τὸν πλάγιον δρόμον;

Δὲν ἔβλεπε τίποτε, ἀλλ' οὔτε ἤκουεν εὐτυχῶς.

Καὶ περιέμενε. Ἐφ' ὅσον παρήρχετο οὕτως ἢ ὥρα, ἢ ψυχικὴ του ζάλη ἐπετείνετο.

Ὅσα φρικώδη βασανίζον τὰς ἐνόχους συνειδήσεις ἀνέπλασεν ἤδη ἢ ζωρὰ του φαντασία.

Ἄ, μὰ τὸσην ὥραν δὲν ἄργησε ποτέ, ποτέ. Δὲν εἶνε δυνατόν, ἀπόψε κάτι θὰ ἔτρεξε κάτι βέβαια. Καὶ ἐπρόβαινε συνεχῶς εἰς τὸ παράθυρον, καὶ ἐπεσκόπει τὴν ὁδόν, καὶ παρεφύλασσε τὴν γωνίαν ἐκεῖ, μὴν ἰδῇ προβάλλουσαν τὴν θυγατέρα του... Εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα τὰ δύο μικρά, τὰ ὁποῖα ἀπὸ πολλῆς ὥρας διεσκέδαζον μὲ τὰ γρατζουνίσματα τῆς πλακῆς, κάτι ἔπαθαν μεταξύ των καὶ ἤρχισαν ἐξαφνα τὸ πείσμα, τὰς φωνὰς καὶ τὰ κλάμματα· ὁ κύριος Παντελῆς ἐπλησίασε νὰ τὰ καθησυχάσῃ.

Κατεσίγασε τὴν ταραχὴν των καὶ ἤρχισε νὰ τὰ ὀμιλῇ γλυκά, νὰ τὰ θωπεύῃ, νὰ τὰ παρακαλῇ νὰ περιμένουν ἡσυχὰ τὴ Μάρω, ποῦ θὰ τοὺς φέρῃ τότε-τότε πράγματα νὰ φᾶνε... Καὶ ἐμεγάλωσεν ὀλίγον τὸ φῶς τοῦ λύχνου τὸ κοκκινωπὸν, ἐν ᾧ διὰ τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου ἐξηκολούθει νὰ εἰσπνέῃ ὁ ἀήρ ὁ ὑπόθερμος.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὴν ἐξώθυρον ἠκούσθησαν βήματα... βήματα πολλὰ ἀνδρῶν. Θεέ μου, ποῖος εἶνε; Ἡ Μάρω του βέβαια ὄχι... Τὸν ἐκλόνησε δυνατὸς παλμός, ὅταν ἠνοιχθῇ ἢ θύρα τοῦ δωματίου του βιαίως καὶ εἰσῆλθον δύο ἄνθρωποι, δύο κύριοι, συνοδευόμενοι ὑπὸ τῆς Μάρως. Εἰς ἀστυνομικὸς κλητὴρ ἔμεινε παρὰ τὴν ἀνοικτὴν θύραν.

Ὁ κύριος Παντελῆς τοὺς ἐγνώρισεν ἀμέσως. Ἦσαν ὁ Εἰσαγγελεὺς καὶ ὁ Ἀστυνόμος. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἀνεζήτησε τὸ βλέμμα τῆς θυγατρὸς του. Τὸ κοράσιον ἐφαίνετο ἡσυχόν. Πῶς; δὲν ἐνόησε λοιπὸν τὴν συμφορὰν των, ὥστε νὰ εἶνε τὸσον ἀπαθής; Τί ἔτρεχεν;

— Ἐδῶ εἶνε, κορίτσι μου; εἶχεν εἰπεῖ ὁ Εἰσαγγελεὺς.

— Μάλιστα! ἀπεκρίθη μ' ὄλην τὴν προθυμίαν ἐκείνη.

Ὁ εἰσαγγελεὺς ἐπροχώρησε.

— Τοῦ λόγου σου εἶσαι ὁ Παντελῆς Φωστηρόπουλος;

— Ναῖσκι, ἐγώ... Ὁ κύριος Ἀστυνόμος μὲ γνωρίζει καλά. Ρώτηξέ τον νὰ σοῦ πῇ γιὰ μένα... Εἶμαι τίμιος ἄνθρωπος ἐγώ, κύριε εἰσαγγελεῖα...

— Καλά, καλά.

— Ὁ κύριος Ἀστυνόμος μὲ γνωρίζει...

— Ἐσύ, πέες μου, γνωρίζεις αὐτὰ τὰ πράγματα ἐδῶ;

Ὁ Εἰσαγγελεὺς ἀπεκάλυψε τὴν παλάμην καὶ ἐξεδίπλωσε δύο-τρία παλαιὰ δίδραχμα, τὰ ὁποῖα ἔθεσε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Παντελῆ καὶ ἐκ τῶν δύο ὄψεων. Ἦσαν... τὰ ἔργα του... νὰ τὸ χθεσινὸ μὲ τὸ κίτρινο κόλλημα ὀπίσω, νὰ τὸ προχθεσινὸ καινουργότερο τάχα, νὰ καὶ τὸ σημερινὸ ὅπως τὸ παρέδωσε πρὸ ὀλίγου εἰς τὴν Μάρω... Ὁ Νικολός ὁ στραβός θὰ τὰ εἶδε ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας. Δὲν εἶπε τίποτα, ἀλλὰ θὰ εἰδοποίησεν... Ἀπόψε εἰς τὴν Μάρω του εἶχε στηθῆ παγίς. Δυστυχῆς αὐτός! Ἀνέπλασεν ἀστραπηδὸν τὰ συμβάντα ὅλα. Συνῆψε τὰς χεῖρας παρακλητικῶς, εἶδε γύρω του περίλυπος, ὡσεὶ δεικνύων εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ νόμου τὴν πτωχείαν του καὶ τὰ ὄρφανά του, καὶ εἶπε μὲ φωνὴν κλαυθιμυρὰν:

— Ἐλεος! εὐσπλαγγνία! Καὶ ἐξεχύθη εἰς ἀπηλπισμένους λόγους ἰκεσίας μόλις εἶδεν ὅτι εἰσιώπων. Τὰ ἔλεγε γρήγορα, διακεκομμένα, ἀσυνάρτητα:

— Ἐνα, ἓνα δίδραχμο τὴν ἡμέρα ἔκανα μονάχα... Νὰ, ἐδῶ, μ' αὐτὰ ποῦ βλέπετε ἀπάνω στό τραπέζι... Τάχα τί ἐζημιώθηκε ὁ κόσμος μ' ἓνα δίδραχμο τὴν ἡμέρα; Λόγο τιμῆς ποτέ, ποτέ περισσότερο... οὔτε τὴν ἡμέρα τὴ Λαμπρῆ.

Τὸ χαμόσπιτο ἐκεῖνο ἦταν δικό του... Νὰ τρώγουν μονάχα, νὰ χορταίνουσαν ὡς ἄνθρωποι, καὶ μὲ τὴν οἰκονομία νὰ κἀν καὶ κανένα ρούχο τῶν παιδιῶν. Αὐτὸ ἦταν ὄλο. Ἄ, τὰ παιδιὰ του! Ἀλήθεια, νὰ μὴν λυπηθοῦσαν αὐτὸν, παρὰ τὰ παιδιὰ του...

Ὁ Ἀστυνόμος τοῦ ἔκαμε νεῦμα νὰ παύσῃ. Ἀρκετὰ, ἀρκετὰ. Εἶχον ἀκούσει ἀρκετὰ καὶ εἶχον ἰδεῖ ἐκεῖ-μέσα περισσότερα... Ἡ ἐνοχία του ἦτο βέβαια, αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸ ὠμολόγει.

Ἐπρεπε τότε νὰ κάμουν ὁ,τι τοὺς ὑπηγόρευεν ὁ νόμος. Σκληρὸς αὐτός, ἀλλὰ νόμος. . . Ὁ ἀστυνόμος ἐπροχώρησεν. Ἀφῆκεν ἐπὶ τῆς τραπέζης μίαν δεσμίδα καὶ εἶπεν :

— Ἄκουσε ἐδῶ, κύρ Παντελῆ. Τώρα τὰ ξέου-
ρουμε ὅλα· δὲν ἔχεις νὰ μᾶς κρύψης τίποτα,
τίποτα. Ἡ Μάρω σου μᾶς τᾶπε μὲ τὸ νὶ καὶ
μὲ τὸ σίγμα. Ἐκεῖ μέσα σ' ἔχω καμμιὰ ἑκατο-
στὴ φράγκα. Πιστεύω νὰ σὲ φθάσουν ὡς ποὺ νὰ
κατορθώσω νὰ σοῦ βρῶ ἐργασία. . . Δὲν εἶνε
δικά μου ὅλα. Ἐγὼ, ξεύρεις, εἶμαι πτωχός.
Νὰ εὐλογᾶς μονάχα τὸν κύριον Εἰσαγγελέα καὶ
μερικὸς καλοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔτυχαν μαζί
μας 'ς τὴν Ἀστυνομία, σὰν μᾶς ἔφερε ὁ κλητή-
ρας τῆ Μάρω σου. Σοῦ ἔκαναν, βλέπεις, ἔρανο
καὶ μᾶς παρεκάλεσαν νὰ μὴ σὲ καταδιώξουμε.
Ἄς γίνῃ τὸ θέλημά τους, ἄς γίνῃ. . . Γιατὸ
χατῆρι τῶν παιδιῶν σου καὶ 'μεῖς κάνουμε σή-
μερα αὐτὴ τὴν παρανομία καὶ τὸ ἄδικο 'ς τὴν
κοινωνία.

— Γονατίστε, παιδιὰ μου, γονατίστε! εἶπεν
ὁ κύρ Παντελῆς μὲ τὰ δάκρυα στὰ μάτια, ἀφ' οὗ
ἀπῆλθεν ἡ Ἐξουσία. Ἄς παρακαλέσουμε τὸν
Θεὸ μ' ὅλη μας τὴν καρδιά νὰ συχωρήσῃ τοὺς
καλοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴν παρανομία αὐτὴ καὶ
τὸ ἄδικο, ποὺ ἔκαμαν σήμερα 'ς τὴν κοινωνία.

Τὸ κάτωθι ἀρθρίδιον ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἐλθετικῆς
περιοδικῆς «L' Educateur» ὡς ἄξιον πολλῆς προ-
σοχῆς.
Σ. τ. Δ.

ΕΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Πολλοὶ ἀπύθουν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐρώτησιν,
πότε παῖς ὑγιῶς ἔχων πρέπει νὰ μαθῆναι ἀνά-
γνωσιν. Ὡς ἐξῆς ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύ-
την παιδαγωγικὴ τις Ἀμερικανικὴ ἐφημερίς ἐν
ἄρθρῳ φέροντι τὴν ὑπογραφήν διασήμου παι-
δαγωγοῦ.

Τὸ ζήτημα τίθεται ὑπ' αὐτοῦ οὕτως· ἂν
εἶνε καλὸν οἱ κάτω τῶν δέκα ἐτῶν παῖδες νὰ
μαθῆναι ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Εὐθὺς ἐξ
ἀρχῆς τὸ ἐρώτημα φαίνεται παράδοξον· ζητεῖται
ἂν εἶνε καλὸν, ἐνῶ κοινῶς θεωρεῖται ἀπαραίτη-
τον οἱ δεκαετῆς παῖδες ἀμφοτέρων τῶν φύλων οὐ
μόνον ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν νὰ γινώσκωσιν,
ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχωσιν ἤδη ἀναγνώσῃ πολλὰ πράγ-
ματα, χωρὶς ἄλλως νὰ ἐξετάζεται καὶ πολὺ
ἂν καὶ κατανοοῦσιν ἢ ὄχι αὐτὰ. Ὁ ἀμερικανὸς
παιδαγωγὸς πολεμεῖ τὴν κρατοῦσαν συνήθειαν,
καὶ οἱ λόγοι, οὗς ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης, τῆς
κατὰ τὸ φαινόμενον ἰταμῆς, φέρει, εἶναι ἄξιοι
προσοχῆς.

Διδάσκωμεν, λέγει, εἰς τὰ παιδιὰ εὐθὺς ἐξ

ἀρχῆς ἀνάγνωσιν, γραφήν καὶ ἀριθμητικὴν, διότι
καὶ ἡ ἰδικὴ μας παιδεία καὶ ἡ τῶν προηγη-
θειῶν ἡμῶν γενεῶν ἤρχισεν οὕτω, τὸ δὲ σχο-
λεῖον ὑπῆρξεν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἴδρυμα ὁ φύλαξ
τῆς παραδόσεως καὶ τῆς πεπαλαιωμένης ἐξέως.
Καὶ ἐπειδὴ ἄλλοτε ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ ἀριθμησις
ἦσαν τὰ μόνα διδασκόμενα μαθήματα, διὰ τὸν
μόνον λόγον ὅτι καὶ οἱ διδάσκοντες δὲν ἐγνώριζον
ἄλλο τι, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ νῦν
κρατοῦν σύστημα τῆς δημοτικῆς παιδείσεως
στηρίζεται ἐπὶ βάσεως τυχαίας μᾶλλον ἢ ψυχο-
λογικῆς.

Καὶ διὰ μὲν τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν γραφήν καὶ
τὴν ἰχνογραφίαν, εἶνε βέβαιον ὅτι καὶ τὰ τρία
ἀπαιτοῦσι σύνολον κινήσεων οὐ μόνον παρὰ φύ-
σιν, ἀλλὰ καὶ ἐπικινδύνων εἰς ὄντα λίαν τρυ-
φερὰ καὶ οὐχὶ ἀκόμη καλῶς ἀναπτυχθέντα, ὡς
εἶνε τὰ παιδιὰ. Ἐπιβάλλοντες εἰς τὸν κορμόν,
τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας ἀκίνησιαν σχεδὸν
παντελῆ καὶ ἀπαιτοῦντες ἔντασιν ζωηρὰν ἐπὶ
ὀλοκλήρους ὥρας παρὰ τῶν λεπτοφυῶν μυῶν,
τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν δακτύλων, προκαλοῦμεν
ἐξέγερσιν νευρικὴν, ἧς ἡ ἐπὶ τὸν ὅλον ὄργανισμὸν
ἐπίδρασις θὰ εἶνε πάντως ἐπιβλαβής, ἂν μὴ ἀθε-
ράπευτος καὶ ὀλεθρία.

Τὴν γνώμην ταύτην ἐνισχύει ἡ ἐξέτασις τοῦ
ἐγκεφάλου τοῦ ἐξαετοῦς ἢ ἑπταετοῦς παιδιοῦ.
Ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ οὗτος ἀπέκτησεν ἤδη τὸ
ἀνώτατον σχεδὸν ὄριον τοῦ ὄγκου, ἀλλ' ἡ δια-
μόρφωσις αὐτοῦ εἶνε ἐτι ἀτελής· παράγει καὶ
δαπανᾷ ἀδιαλείπτως μεγάλην ποσότητα νευρι-
κῆς ἐνεργείας, ἧτις δὲν πρέπει ἀκόμη νὰ χρησι-
μοποιῆται εἰς τὴν σκέψιν, ἀλλὰ σχεδὸν ὅλη νὰ
μεταβάλλεται εἰς μυϊκὴν ἐνέργειαν· τὸ ὑγιῶς
ἔχον πεδίον διατελεῖ ἐν ἀπαύστῳ ἐνεργείᾳ, κι-
νούσῃ ἰδίως τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. Ἐντεῦ-
θεν εἶνε εὐκόλον νὰ ἐννοήσῃ τις ὅτι ἡ ἥκιστα ἐπι-
τηδεῖα εἰς θεραπείαν τῆς τε σωματικῆς καὶ πνευ-
ματικῆς τοῦ παιδὸς ὑγείας μέθοδος εἶνε ἀκριβῶς
αὕτη ἡ στηριζομένη ἐπὶ τοῦ βιβλίου. Ἀποτελε-
σμα τῆς βιβλικῆς ταύτης, ἂν δυνάμεθα νὰ εἰπω-
μεν, μεθόδου εἶνε οὐ μόνον ἡ ὑπερβολικὴ νευρικὴ
ἐξέγερσις, περὶ ἧς ἀνωτέρω ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ
ἡ ἀθεράπευτος μυωπία ἢ τὸσον συχνὰ ἀπαντῶσα
εἰς τοὺς παῖδας τοὺς φοιτήσαντας εἰς τὰ δημο-
τικὰ σχολεῖα.

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης ὀψεως πρέπει νὰ ἐξε-
τασθῇ τὸ πρᾶγμα. Εἶνε ἀλήθεια ἱκανῶς γνωστὴ
ὅτι παρὰ τῷ παιδίῳ ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ
ἀνάπτυξις οὐδόπως συμβαδίζουσι· τοῦ ἐξαετοῦς
παιδιοῦ ὁ ἐγκέφαλος εἶνε σφόδρα δεκτικὸς ἐντυ-
πώσεων, ἡ φαντασία ζωηροτάτη, ἀλλ' ἡ προ-
σοχὴ ἀσθενής, ὡς καὶ ἡ δυνάμις τῆς παραβολῆς
καὶ ἀφαιρέσεως. Ὅθεν φυσικωτάτη, ὠφελιμο-
τάτη καὶ οἰκονομικωτάτη σπουδὴ διὰ τὸ παι-
δίον εἶνε ἡ ἔχουσα ὡς ἀντικείμενον τὸν περι-

στοιχίζοντα ὕλικόν κόσμον, ἢ διὰ τῆς ἀμέσου
τῶν αἰσθήσεων ἐνεργείας γινομένη, ἧτοι συν-
τόμως ἢ σπουδῆ τῆς φύσεως, ἔχουσα ἅμα ὡς
παράρτημα τὴν ἱερὰν καὶ τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν.
Τούναντιον δὲ ἡ ἀνάγνωσις εἰσάγει τὸ παιδίον
εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν κόσμον τῆς ἀφαιρέσεως
καὶ τῆς ἀναλύσεως, δι' ὃν ἀκόμη εἶνε ἥκιστα
κατάλληλον.

Καὶ ἐκ γενικωτέρας ἀπόψεως, δύναται τις νὰ
ἰσχυρισθῇ ὅτι ἡ τε σωματικὴ καὶ ἡθικὴ τοῦ
παιδὸς ἀνάπτυξις ἀναπαράγει ἐν μικρῷ τὴν
ἀνάπτυξιν τοῦ ὅλου τῶν ἀνθρώπων γένους. Ἄλλ'
ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους παρατη-
ροῦμεν ὅτι προηγῆθη περίοδος τις στερεοποιή-
σεως καὶ παγιώσεως τῆς ὀμιλουμένης γλώσσης
πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ γραπτοῦ λόγου, ἧτις
ἐμφάνισις σχετικῶς καὶ πολὺ βραδέως ἐγένετο.
Διατί λοιπὸν ν' ἀπαιτῶμεν παρὰ τοῦ παιδιοῦ
ὅ,τι δὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τὸ ἀνθρώπινον
γένος, πρὶν φθάσῃ εἰς βαθμὸν τινα ὠριμότητος;
Ἐὰν δὲ ὁ συλλογισμὸς οὗτος φανῇ ὡς ὀρμώμε-
νος ἀπὸ γεγονότων κειμένων ἀπώτατα εἰς τὸ
σκότος τῶν αἰώνων καὶ ὡς μὴ ἐπιδεχόμενος ἀν-
στηρὸν ἱστορικὸν ἔλεγχον, ἐπικαλούμεθα ὑπὲρ
τῆς γνώμης τὸ σύστημα τῶν ἀρχαίων Ἑλλή-
νων, καθ' ὃ ἡ μουσικὴ καὶ ἡ γυμναστικὴ κατεῖ-
χον ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει τῆς παιδικῆς ἡλικίας τὴν
αὐτὴν θέσιν, ἣν σήμερον ἡ ἀνάγνωσις, ἡ γραφὴ
καὶ ἡ ἀριθμητικὴ, καὶ μὲ ἀποτελέσματα σωμα-
τικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως ἀναμφιβό-
λως πολὺ ἀνώτερα ἐκείνων, τὰ ὅποια ἐπιτυγ-
χάνουσιν οἱ διδάσκαλοι τῶν νεωτέρων ἡμῶν
σχολείων.

Ἰδίας προσοχῆς ἔπρεπε νὰ ἀξιούται ἡ καλὴ
γλωσσικὴ ἔκφρασις, ἧτις σήμερον σχεδὸν παρα-
μελεῖται ἐν τῇ πρώτῃ ἐκπαιδεύσει. Καὶ αὕτη
δὲ εἶνε σπουδὴ ὅπως προφορικῆ, ὅποια πρὸ
πάντων ἀρμόζει εἰς τὰ παιδιὰ. Ἡ δύνατο νὰ
διδάξῃ τις αὐτὰ νὰ ἐκφράζωνται καλῶς εἰς τὴν
μητρικὴν καὶ τὰς ξένας γλώσσας τὰς μάλιστα
διαδεδομένας, διότι ἡ γνώσις αὐτῶν ἀποκτᾶται
εὐκολώτατα, τάχιστα ὅθεν καὶ οἰκονομικώτατα,
κατὰ τὴν ἡλικίαν τῶν πέντε μέχρι δέκα ἐτῶν,
καὶ ἡ γνώσις αὐτῶν ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις τοῦ
ὑπερβολικοῦ ἐκπατρισμοῦ δύναται ν' ἀποβῇ χρή-
σιμος καὶ εἰς τὸ τέκνον τοῦ λαοῦ καὶ εἰς τὸ τέκνον
τοῦ εὐπορωτέρου πολίτου. Ἀφοῦ δὲ τὸ παιδίον
καταστῇ κύριον τῆς ὀμιλουμένης γλώσσης, τὴν
γραπτὴν αὐτῆς μορφήν δύναται νὰ ἐκμάθῃ ἐν
χρόνῳ πολὺ βραχεῖ· καὶ οὕτως ἡ σπουδὴ αὕτη,
ἡ ἀπαιτούσα σήμερον ἐπίπονον ἐργασίαν πολλῶν
ἐτῶν, θὰ ἐπανήρχετο εἰς τὴν σχετικῶς κατωτέ-
ραν θέσιν, ἣν ὤφειλε πάντοτε νὰ ἔχῃ.

Ἡ ἀπὸ τῶν πέντε μέχρι τῶν δέκα ἐτῶν περίο-
δος αὕτη ἔχει πολλὴν σπουδαιότητα ἐν τῷ βίῳ
τοῦ παιδός. Διότι ἀντὶ κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα νὰ

καταπονητῆται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν γρίφων τοῦ
βιβλίου, τὸ ὅποιον, ὅσον ἀπλοῦν καὶ ἂν εἶνε,
πάντοτε θὰ τῷ εἶνε ἀκατάληπτον ὡς ἔργον ἀφαι-
ρέσεως, ἔπρεπε πολὺ μᾶλλον νὰ μαθῆναι τὰ οὐ-
σιωδέστατα πράγματα τοῦ βίου κατὰ τρόπον
καθιστῶντα αὐτὰ ἀνεξάλειπτα ἀπὸ τῆς διανοίας
τοῦ ταῦτα δὲ εἶνε, νὰ ὀμιλῇ καλῶς καὶ ἐπι-
καλῆτερον νὰ ἀκούῃ, νὰ παρατηρῇ καὶ νὰ
ἐνθυμητῆται, νὰ γνωρίζῃ περὶ τοῦ περιστοι-
χίζοντος ἡμᾶς κόσμου, νὰ κύπητῃ ἐκουσίως εἰς
τὸν νόμον τοῦ καθήκοντος καὶ νὰ πράττῃ ὡς
ἐξ ἐμφύτου τὸ ἀγαθὸν καὶ δίκαιον. Πάντα
ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἰδεώδη σκοπὸν, ὃν καὶ ἡ
μάλιστα εἰς ὕψος βλέπουσα δημοτικὴ ἐκπαιδευ-
σις δὲν δύναται νὰ θεωρήσῃ ἀνάξιον ἑαυτῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ λοιπὰ, οὐδεμίαν βία ὑπάρχει·
ἄς ἐπέχωμεν, ἄς σπεύδωμεν βραδέως, μάλιστα
ἐν ἀρχῇ.
Σ.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΚΟΛΟΜΒΟΣ

Ἐν ἀπὸ τὰ ἐσχάτως ἐκδοθέντα βιβλία τοῦ
Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων εἶνε
καὶ τὸ ἐπιγραφόμενον ἀὸ Κολόμβος καὶ ἡ Ἀνα-
κάλυψις τῆς Ἀμερικῆς, κατ' ἐξοχὴν σύμφωνον
πρὸς τὸν σκοπὸν ὃν ἐπιδιώκει τὸ ἀπὸ διείας
ἤδη τὸσον εὐδοκίμως λειτουργοῦν ἴδρυμα.

Πολὺ ὀλίγοι ἴσως ἐκ τῶν ἀνθρώπων ὑπῆρξαν
τόσον μεγάλοι καὶ τόσον δυστυχεῖς ὅσον ὁ Χρι-
στόφορος Κολόμβος.

Ἐγεννήθησεν καὶ ἄλλοι ἐνδοξοὶ περιηγηταὶ
καὶ θαλασσοπόροι καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς
ἄλλας χώρας, ὅπως ὁ Μάρκος Πόλος¹ εἰς Βενε-
τιάν, ὁ Ἀμερικὸς Βεσπούκιος (ἀπὸ τὸν ὅποιον
ὠνομάσθη καὶ ἡ Ἀμερικὴ) εἰς Φλωρεντίαν, ὁ
Φερδινάνδος Κορτέζ καὶ ὁ Φραγκίσκος Πιζάρρος
εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὁ Βάσκοκ δὲ Γάμα εἰς τὴν
Πορτογαλίαν Ἀλλὰ κανεὶς ἀπὸ τοὺς τοιμη-
ροὺς αὐτοὺς καὶ ἀτρομήτους περιηγητὰς δὲν ἤμ-
πορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Κολόμβου.

Ὁ Μάρκος Πόλος, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη κατὰ
τὸ ἔτος 1250, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἤνοιξε
τὸν δρόμον τῆς κεντρικῆς Ἀσίας εἰς τοὺς Εὐρω-
παίους. Τὴν Ἀσίαν ὕστερον ἀπὸ τῆς Σταυ-
ροφορίας καὶ ὕστερον ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ
Ταρτάρου κατακτητοῦ Ζίγκις-Χάν, ἐγνώρισαν
καλλίτερα οἱ Εὐρωπαῖοι· ἀλλὰ ὁ Πόλος ἦτο ὁ
πρῶτος, ὅστις παρακινούμενος ἀπὸ τὸ ἐμπορικόν

¹ Ὑπῆρξεν ἄλλοτε φήμη, καθὼς ἀναφέρει καὶ ὁ
Ἀνθιμος Μαζαράκης εἰς τὸ σύγγραμμά του «Βιογρα-
φίαι τῶν ἐνδοξῶν ἀνδρῶν τῆς Κεφαλληνίας», ὅτι ὁ
Μάρκος Πόλος κατήγετο ἀπὸ τὴν Κεφαλληνίαν καὶ
ὅτι ἀνήκεν εἰς τὴν οἰκογένειαν Μαροκοπούλων· ἀλλὰ
τὸ πρᾶγμα ἔμεινε σκοτεινόν, οὔτε εἶνε δυνατόν πλέον
νὰ ἐξακριβωθῇ.

του πνεύμα, ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ ἕως εἰς τὰ ἐνδότερα καὶ εἰς τὰ ἀγνωστα μέρη.

Ὁ Φερδινάνδος Κορτέζ ἐγεννήθη τὸ 1485 καὶ ἔκαμε τὸ πρῶτόν του ταξίδιον εἰς Ἅγιον Δομίγγον κατὰ τὸ 1504.

Ὁ Πιζάρρος ἐγεννήθη δέκα ἔτη πρωτότερα ἀπὸ τὸν Κορτέζ· ἦτο πολὺ τολμηρὸς καὶ ριψοκίνδυνος καὶ ἠμπόρεσε νὰ κατακτήσῃ τὴν χώραν τοῦ Περού, ἢ Περουβίαν. Ἄλλ' ὅμως καὶ τῶν δύο αὐτῶν πρόδρομος, ἡ λαμπὰς ἢ ὁποία ἐφώτισε τὸν δρόμον τῶν κατορθωμάτων τῶν ὑπῆρξε τὸ μεγάλον πνεῦμα τοῦ Κολόμβου, τὸ πνεῦμα ὅπερ ἐμάντευσε τὴν ἀλήθειαν καὶ μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν τοῦ ἐπιμονὴν καὶ καρτερίαν ἐθριάβευσεν.

Διὰ τοῦτο καὶ περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἐγεννεῖται ἄξιός τῆς ἀθανασίας. Διότι κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραβληθῇ μετ' αὐτὸν ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ταξιδίων του, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ἡ ἀνακάλυψις ἐνός νέου καὶ ἀγνώστου κόσμου.

Πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι, ὅταν προσήγγισεν εἰς ἐκείνην τὴν ἀγνωστον χώραν ὁ Κολόμβος, ἐνόμιζεν ὅτι ἐφθασεν εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Ἰνδίας. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἡπειρος ἐκείνη κατ' ἀρχὰς καὶ διὰ καμπόσον καιρὸν ὠνομάσθη Δυτικὴ Ἰνδία, καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον αἱ διάφοροι φυλαὶ τῶν ἰθαγενῶν, ἡγουν τῶν ἐγχωρίων κατοίκων τῆς, ὀνομάζονται ἀκόμη μέχρι σήμερον Ἰνδοί. Τὸ ὄνομα ὅμως Ἀμερικὴ δὲν τῆς τὸ ἔδωκεν ὁ πρῶτος ἀνακαλύψας, ἀλλ', ὅπως προείπομεν, ὁ Ἀμερικὸς Βεσπούκκιος, γεννηθεὶς εἰς Φλωρεντίαν κατὰ τὸ 1451, γεωγράφος καὶ πλοηγός, ὅστις πρῶτην φοράν ἐταξίδευσεν ἕως ἐκεῖ τὸ 1499 καὶ πρῶτος ἐγραψεν ἐκθεσιν περὶ τοῦ ταξιδίου του καὶ περὶ τῆς ἀνακαλυφθείσης νέας ἡπείρου. Τὸ ὄνομα τοῦ Κολόμβου διατηρεῖ μόνον ἐν μικρὸν κράτος τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται Κολομβία.

Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ δυστύχημα ὑπέστη μαζί μετ' ἄλλα σοβαρώτερα ὁ μέγας ἀνὴρ, ὅστις ὑπῆρξεν εὐεργέτης τοῦ κόσμου, διότι ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς εἶνε ἐν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα καὶ θαυμαστότερα συμβάντα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἶνε ἀλήθεια ὅτι ἡ Ἀμερικὴ ἔχει καὶ προγενεστέρην ἱστορίαν. Πέντε αἰῶνας πρὸ τοῦ 1492 οἱ Σκανδιναβοὶ, παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν ἀχαλίωτον ὄρεξιν τῆς κατακτήσεως καὶ τῆς ἀρπαγῆς, ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰ βορείως χώρας καὶ εἶδαν τὴν βορείον ἄκραν τοῦ Νέου Κόσμου.

Ἦσαν ναυτικοὶ ἐπιδεδίξιοι, κύριοι τῆς θαλάσσης, διηύθυναν τὰ πλοῖα τῶν ὅπως ὁ ἐπιτήδειος ἱππεὺς διευθύνει τὸν ἵππον του· ἐσχίζαν τὰ κύματα καὶ τὰ κατεδάμαζαν ὑπερήφανοι κατὰ τὴν ὄραν τῆς τρικυμίας. Κάποτε αἱ φοβεραὶ κακοκαιρίαι καὶ ἀνεμοζάλαι, ὅσαι συμβαίνουν εἰς τὰς βορεινὰς θαλάσσας, διεσκορπίζαν ἢ κατεβύ-

θίζαν τὰ ἐλαφρὰ τῶν πλοῖα· ὅμως ἐκεῖνοι κατεσκεύαζαν ἄλλα καὶ ριψοκίνδυνοι ἄρῖναν πάλιν τὴν πατρίδα τῶν καὶ ἐπροχώρουν εἰς ἀγνωστα μέρη. Φαίνεται βέβαιον ὅτι περὶ τὸ ἔτος 1000 μ. Χ. οἱ Νορβηγοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Ἰσλανδίαν, ἐπεσκέφθησαν τὸν Νέον Κόσμον καὶ ἐσύστησαν ἀποικίας εἰς μερικὰ σημεῖα τῆς ἡπείρου. Αὐτοὶ ἀνεκάλυψαν τὴν Γροιλανδίαν, ἢ ὁποία κεῖται περίπου εἰς τὸ βορειον μέρος τῶν σημερινῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Θεωρεῖται ὅμως ἐπίσης βέβαιον ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Σκανδιναυῶν εἰς ἐκείνας τὰς χώρας εἶχαν μεταβῆ ἄλλοι μετανάσται ἀπὸ τὴν Ἰρλανδίαν, παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀγνώστου καὶ τῆς κατακτήσεως, καὶ ὅτι αὐτοὶ οἱ μετανάσται ἦσαν Χριστιανοί.

Ὅταν ἐφθασαν οἱ Νορβηγοὶ κατὰ τὸ ἔτος 1000 εἰς τὴν Νέαν Σκωτίαν καὶ εἰς τὰ πλησιόχωρα μέρη, εὗρον ἔχνη ἀναμφοσθήτητα τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.

Καὶ τοιουτοτρόπως ἡ γηραιὰ Εὐρώπη ἐξηκολούθει ἀπὸ τοὺς παλαιούς καὶ ἀπομεμακρυσμένους χρόνους νὰ στέλλῃ τὰ τέκνα τῆς εἰς τὰς βορείους χώρας, χωρὶς νὰ φαντάζεται ὅτι αἱ χῶραι αὐταὶ αἱ παγωμέναι εἶχαν συνέχειαν, ἢ ὁποία ἐξετείνετο ἕως τὴν ζώνην τῶν πλέον θερμῶν κλιμάτων.

Ἡ δύναμις ἡ διαχυτικὴ, ἡ ἐξουσιαστικὴ, ἢ ὁποία εἶνε ἰδιαιτέρον χάρισμα τῆς λευκῆς φυλῆς, ἐδυνάμωνε κρυφίως, ἀνάμεσα εἰς τὸ σκότος καὶ εἰς τὴν ἀναστάτωσην τοῦ Μεσαίωτος.

Ἄλλὰ μετ' αὐτὸ δὲν ὀλιγοστεύει ἡ δόξα τοῦ Κολόμβου. Ὅσον καὶ ἂν ἦτο μέγας νοῦς, γράφει εἰς συγγραφεὺς, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὑπῆρχε σχέσις μεταξὺ τῆς Γροιλανδίας καὶ τῶν χωρῶν, ὅσας αὐτὸς ὠνειρεύετο ν' ἀνακαλύψῃ. Ὁ σκοπὸς του ἦτον ὠρισμένος. Ἦθελε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ Τσιπάγκον, τὴν σημερινὴν Ἰαπωνίαν, καὶ τοιουτοτρόπως ἐλανθίσθη διπλᾶ, πρῶτον διότι δὲν ἐπίστευεν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐκτείνωνται πλέον κάτω αἱ Χῶραι τοῦ Βορρᾶ, καὶ δεύτερον διότι ἐνόμισεν ὅτι ἐφθασεν εἰς τὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Ἀσίας. Ὅμως πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι εἰς αὐτὸ τὸ ἴδιον λάθος ἔπεσαν μαζί μετ' αὐτὸν Κολόμβος καὶ ὅλοι οἱ σοφοί, ὅσοι ἦσαν σύγχρονοὶ του.

Οἱ ἀρχαῖοι σιγὰ σιγὰ καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον προχωροῦντες περισσότερον ἀπὸ τὰ προηγούμενα ταξίδια τῶν προκατόχων τῶν, κατάρθωσαν νὰ γνωρίσουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς παλαιᾶς ἡπείρου.

Ἐξ ἐναντίας ὅλων διόλου διαφορετικὸν παρουσιάζεται τὸ ἔργον τοῦ Κολόμβου εἰς τὸν ἐξετάζοντα τὰ πράγματα. Νομίζει κανεὶς ὅτι χάρις εἰς αὐτὸν μία ὀλόκληρος ἡπειρος νέα καὶ ἀπέραντος ἐπρόβαλεν αἰφνιδίως ἀπὸ τὰ βάθη τῆς θαλάσσης.

Ὁ μέγας Ἴταλὸς εἶνε μία ἀπὸ τὰς πλέον φωτεινὰς μορφὰς τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, ὅπως δ' ἐπραξάν ὅλοι οἱ γνήσιοι καὶ ἀληθινὰ μεγάλοι ἄνδρες, ἐφθασεν εἰς τὴν δόξαν ἀπὸ τὴν εὐθείαν ὁδὸν καὶ μετὰ τὸ μέτωπον ὑψηλά.

Ἡ ἀνθρωπότης, ἂν καὶ ὀλίγον ἀργά, ἤρχισε τὴν νὰ διακρίνῃ ποῖοι εἶναι οἱ ἀληθινοὶ αὐτῆς εὐεργέται, καὶ κατεδίκασεν ὄχι ὀλίγους ἀπὸ τοὺς πρότερον θεωρουμένους ἥρωας, τοὺς κηλιδωμένους ἀπὸ αἶμα, τοὺς ὁποίους ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀνοησία εἶχαν ἀνυψώσει.

Ἐὰν κρίνωμεν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ μέγαλειον τῆς ψυχῆς τῶν καὶ ἀπὸ τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἐπεδίωξαν, ὁ Χριστόφορος Κολόμβος πρέπει νὰ κατέχῃ εἰς τὴν ἱστορίαν θέσιν ἀνυπερέβλητον.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΤΑ ΠΕΡΙΤΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

Ὁ διάσημος ἰατρός καὶ ἐταῖρός τοῦ Ἰνστιτούτου Παστέρ Μετασινὸς ἀνέγνωσεν ἐσχάτως εἰς τὸ Φιλοσοφικὸν Ἰνστιτούτον τοῦ Μάντσεστερ περιεργότατον ὑπόμνημα περὶ τῆς ἀρχησιᾶς τοῦ στομάχου καὶ ἄλλων ὀργάνων τῆς πέψεως.

Ἀρετηρία τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Μετασινὸς εἶνε τὸ μικρόδιον, ὅπερ παίζει πρόσωπον τὸσον σημαντικὸν καὶ ὀλέθριον συνάμα ἐν τῇ ὅλῃ οἰκονομίᾳ τοῦ ὀργανισμοῦ ἡμῶν. Τὸ παράσιτον τοῦτο τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ εἰσάγεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐξωθεν. Τὸ ἀρτιγέννητον βρέφος εὐθὺς μετὰ τὸν τοκετὸν ὑπ' οὐδενὸς κατοικεῖται μικροβίου. Εὐθὺς ὅμως ἀπὸ τῶν πρώτων ὥρων τοῦ βίου τὸ δέρμα καὶ αἱ βλεννογόνοι μεμβράναι πληροῦνται τοιούτων, μετὰ τινὰς δὲ ἡμέρας πλῆθος μικροβίων εἶνε διαδεδομένον ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος. Τὰ σπέρματα αὐτῶν προέρχονται ἐκ τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ὕδατος, ὅπερ χρησιμεύει εἰς πλῆσιν τοῦ νεογνοῦ.

Τὸ θέρος τὰ μικρόδια ἀναπτύσσονται ταχύτερον ἢ τὸν χειμῶνα. Κατὰ γενικὸν κανὸνα ἐμφανίζονται τὴν δεκάτην πέμπτην ἢ δεκάτην ἔκτην ὥραν μετὰ τὸν τοκετὸν. Αἱ βλεννογόνοι μεμβράναι, πάντοτε ὑγραὶ καὶ κεκαλυμμέναι ὑπὸ οὐσιῶν λίαν θρεπτικῶν διὰ τὰ μικρόδια προσβάλλοντα ταχύτερον.

Καὶ οἱ μὲν ὀφθαλμοὶ προστατεύονται ὀλίγον ὑπὸ τῶν δακρύων, ἅτινα ρέοντα ἐπὶ τῶν παρειῶν παρασύρουσι τὰ ὑπὸ τῶν χειρῶν καὶ τοῦ ἀέρος προσασύμενα μικρόδια. Ἄλλὰ οἱ βλεννογόνοι ὑμένες τῆς ρινὸς καὶ τοῦ στομάχου ἀτελῶς προσφυλασσόμενοι ἀφίρουν εὐλευθέρην τὴν εἴσοδον εἰς τὰ βακτηρία, ἅτινα εἰσχωροῦσι διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ὀργάνων καὶ ἰδίως εἰς τὸν στομάχον, εἰς τὰ ἔντερα καὶ εἰς τὴν ἀναπνευστικὴν συσκευὴν. Ὅλα ταῦτα τὰ ὄργανα φιλοξενοῦσι ταχτικῶς ἀναρίθμητα μικρόδια 60—70 διαφόρων εἰδῶν.

Ἐξ ὅλων ὅμως τῶν μερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος τὸ μᾶλλον ἀφθόνως ὑπὸ μικροβίων κατοικου-

μενον ὄργανον εἶνε τὸ παχὺ ἔντερον. Ὑπάρχουσι ἐκεῖ τεσσαράκοντα εἶδη μικροβίων, τῶν ὁποίων τὴν πλειοψηφίαν ἀποτελοῦσι βακτηρία. Καὶ εἰς τὸ ὄργανον τοῦτο τὰ μικρόδια εἰσβάλλουσι μετὰ τὸν τοκετὸν. Ὅταν δὲ τὸ παιδίον ἀπογαλακτισθῇ, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν αὐξάνει τεραστίως.

Ὁ ἰατρός Μετασινὸς δὲν παραδέχεται τὴν γνώμην πολλῶν ἰατρῶν, καθ' ἣν ὑπάρχουσι μικρόδια ἐκπληροῦντα ἔργον ὠφέλιμον ἐν τῷ ὀργανισμῷ. Θὰ ἤρώτα τις ὅμως διατὶ κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς κατ' ἐπιλογὴν ἐξελιξέως τοῦ Δαρβίνου τὰ βλαβερὰ μικρόδια δὲν ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ;

Ὁ Μετασινὸς δίδει εἰς τοῦτο περίεργον ἐρμηναίαν, ἣτις καὶ ἀποτελεῖ δόγμα νεωτερισμοῦ ἐν τῇ βιολογικῇ ἐπιστήμῃ. Κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτοῦ τὰ πλείστα τῶν ὀργάνων, ἅτινα παρέχουσι ἄστυλον εἰς τὴν μικροδιακὴν χλωρίδα — τοιαύτην δίδει ὀνομασίαν εἰς τὰ ποικίλα γένη τῶν μικροσκοπικῶν τούτων ὀργανικῶν ὄντων — εἶνε αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀνωφελῆ ἂν μὴ βλαβερὰ εἰς τὴν ὑγείαν καὶ τὴν ζωὴν καθόλου. Κατὰ τὸν Μετασινὸς ὁ στόμαχος εἶνε ἀπλοῦν ὀψοφυλάκιον ἐν τῷ ὀργανισμῷ, ὅπερ δύναται καὶ νὰ λείψῃ ἄνευ σπουδαίας ἀνωμαλίας ἐν τῇ ὅλῃ οἰκονομίᾳ τοῦ βίου. Ἀπ' ἐναντίας γίνεταί πρόξενος μεγάλης βλάβης, διότι εἶνε μία τῶν μεγάλων φωλεῶν τῶν μικροβίων, ἅτινα καιροφυλακτοῦσι τὴν πρώτην εὐνοϊκὴν δι' αὐτὰ εὐκαιρίαν, ὅπως ἐκτελέσωσι τὸ θανατηφόρον ἔργον τῶν.

Ἀλλὰ καὶ τὸ παχὺ ἔντερον εἶνε ἀνωφελὲς διὰ τὴν πέψιν. Κατέχει πολὺν χώρον καὶ δίδει ἀφορμὴν εἰς πλείστας ἐνοχλητικὰς καὶ σοβαρὰς παθήσεις. Καὶ τὸ παχὺ λοιπὸν ἔντερον εἶνε ὄργανον ὅλως περιττὸν καὶ ἀνωφελές. Τὰ ὄργανα ταῦτα, ὁ στόμαχος καὶ τὸ ἔντερον ὑπάρχουσι μόνον διότι σφάζονται εἰσέτι κατὰ τὴν ἐξέλιξιν ἐκ τῆς κλιμακῆς, ἐκ τῆς ὁποίας κατὰ τὴν δαρβίνειον θεωρίαν ἐμορφώθη ὁ ἀνθρώπος. Βεβαίως ἂν ἡ θεωρία αὕτη εἶνε ἀληθής, θὰ ἔλθῃ καιρὸς καθ' ὃν καὶ τὰ ὄργανα ταῦτα θὰ λείψωσιν, ὡς τόσα ἄλλα, ὅπως ἐτι μᾶλλον τελειοποιηθῇ ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ τί ποιητέον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης; Ἀφοῦ ὁ στόμαχος καὶ τὸ ἔντερον, ὄντα περιττά, εἶνε καὶ ἐπιβλαβῆ εἰς τὸν ὀργανισμόν, ὡς ἐγκλιεῖντα τὸν μέγαν κίνδυνον τῶν μικροβίων, πρέπει ν' ἀφαιρεθῶσι. Τὰ ἐπιβάλλει οὐ μόνον ἡ βακτηριολογία, ἀλλὰ καὶ ἡ λογικὴ, διότι πᾶν τὸ περιττὸν ἀποβαίνει καὶ ἐπιβλαβές.

Καὶ εἰς ἀπόδειξιν τοῦ δυνατοῦ τῆς ἀποκοπῆς τῶν ὀργάνων τούτων ὁ Μετασινὸς παραθέτει διαφόρους περιπτώσεις ἀνθρώπων, οἵτινες ἐξῆσαν ἄνευ στομάχου καὶ παχέος ἔντερου. Δὲν ἀρκεῖται δὲ εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τῶν δύο τούτων ὀργάνων, ἀλλὰ καὶ τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου ζητεῖ νὰ περιορίσῃ τὸ μήκος. Ἰσχυρίζεται, ὅτι εἶνε μὲν τὸ ὄργανον τοῦτο ἀπαρῆταιτον, ἀλλὰ θὰ ἐξήρκει ἂν ἦτο πολὺ βραχυτέρον. Τὸ λεπτὸν ἔντερον τοῦ ἀνθρώπου ἔχει μήκος 6—7 μέτρων. Ὁ Μετασινὸς ἀρκεῖται μόνον εἰς 2 μέτρα καὶ ἐννοεῖ ν' ἀποκόψῃ τὰ ἄλλα 4—5.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Λογαριασμός Ιατροῦ.

Ὁ μεγαλύτερος λογαριασμός, τὸν ὁποῖον παρουσίασε ποτε ἰατρός, εἶνε βεβαίως ὁ τοῦ ἱατροῦ Βράουνιγκ τῆς Φιλαδέλφειας. Οὗτος ἐζήτησε παρὰ τῶν κληρονόμων ἐνὸς γερουσιαστοῦ «διὰ τὰς φροντίδας ἃς παρέσχεν εἰς τὸν μακαρίτην κατὰ τὴν τελευταίαν ἀσθένειάν του» 190 χιλιάδας δολλάρια, δηλαδή $1\frac{1}{2}$ ἑκατομμύριον δραχμῶν!

Ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου.

Κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τῶν ἡλιακῶν καυμάτων ἐπίκαιρος εἶνε ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ἐπὶ τοῦ ἡλίου ὑπαρχούσης θερμότητος. Ὑπελογίσθη λοιπὸν ὅτι ἡ ἐτήσιος ἐκ τοῦ ἡλίου εἰς τὴν ἐπιφανείαν τῆς γῆς ἐκπεμπομένη θερμότης δύναται νὰ τῆξῃ στρώμα πάχους 30 μ. περικαλύπτοντος ὀλόκληρον τὴν γῆν. Πρὸς τῆξιν τοιοῦτου ὄγκου διὰ τῶν ἡμετέρων θερμαντικῶν μέσων θ' ἀπητείτο νὰ καῶσι 450 τρισεκατομμύρια χιλιογράμμων γαιάνθρακος. Ἄλλ' ἡ γῆ δέχεται μόνον τὸ $\frac{1}{9160}$ τοῦ ἑκατομμυριοστοῦ τῆς ὅλης πρὸς τὸ ἄπειρον μεταδιδόμενης ἡλιακῆς θερμότητος. Ὁ βαθμὸς λοιπὸν τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου δέον νὰ παρασταθῇ δι' ἑκατοντάδων χιλιάδων καὶ ἑκατομμυρίων ἴσως, ὑπερτερεῖ δὲ πᾶν ὅ,τι δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν. Εἰς τοιαύτην θερμοκρασίαν ἅπαντα τὰ γνωστὰ σώματα ἐξαερούνται. Καίτοι δὲ ὁ ἥλιος ἀποβάλλει διὰ τοῦ χρόνου μέρος τῆς θερμότητός του, αὕτη δύναται νὰ διατηρηθῇ εἰσέτι ἐπὶ μυριάδας ἑκατομμυρίων ἐτῶν, διότι ἄλλως τε ἡ προϊούσα αὐτοῦ συμπύκνωσις προκαλεῖ νέαν θερμότητα. Ὑπελογίσθη ὅτι ἐλάττωσις τῆς διαμέτρου τοῦ ἡλίου κατὰ $\frac{1}{1000}$ θὰ ἤρκει εἰς τὸ νὰ διατηρηθῇ τὴν ἐνεστώσαν ἀκτινοβολίαν του ἐπὶ 21,000 ἐτῶν. Ὁ διάσημος Χέλμχολτς, ὅστις ἐξετέλεσε τοὺς ὑπολογισμοὺς τούτους, φρονεῖ ὅτι ἡ ἐν τῷ ἡλιακῷ συστήματι ἐνυπάρχουσα εἰσέτι μηχανικὴ δύναμις, ἂν μετατρέπετο εἰς θερμότητα, θὰ ἤρκει ὅπως ἀνωψώσῃ κατὰ 28,000,000 βαθμῶν (ἑκκονταβῆθμου) ὄγκον ὕδατος ἴσον πρὸς τὸν τοῦ ἡλίου καὶ ὅλων τῶν πλανητῶν ὅμοιο λαμβανομένων, ἡ θερμότης δὲ αὕτη εἶναι 3500 φορές μεγαλύτερα ἐκείνης, ἣτις θὰ παρήγαγε ἐκ τῆς καύσεως ὅλου τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, ἂν ἀπετελεῖτο ἐξ ἐνὸς ὄγκου καθαροῦ λιθάνθρακος.

Ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ 19^{ου} αἰῶνος.

Ἀμερικανικὴ ἐφημερίς συνοψίζει ὡς ἐξῆς τὸ ἔργον τοῦ 19^{ου} αἰῶνος.

Ὁ 19^{ος} αἰὼν παρέλαβε παρὰ τῶν προκατόχων του τὸν ἵππον καὶ κληροδοτεῖ εἰς τοὺς ἐπερχομένους αἰῶνας τὸ ποδήλατον, τὴν ἀτμάμαξαν καὶ τὴν αὐτοκίνητον ἄμαξαν. Εὔρε τὰ χήνια πτερὰ καὶ παραδίδει τὴν γραφομηχανήν. Παρέλαβε τὸ ἄπλοῦν δρέπανον καὶ μεταδίδει τὴν θεριστικὴν μηχανήν. Εὔρε τὴν χειροκίνητον τυπογραφικὴν μηχανήν καὶ παραδίδει τὰ περιστροφικὰ ταχυμειστήρια. Ἐκληρονόμησε τὴν πυρίτιδα καὶ κληροδοτεῖ τὰς φοβερωτέρας ἐκρηκτικὰς ὕλας. Εὔρε τὸ κηρίον καὶ παραδίδει τὸ ἤλεκτρικὸν φῶς. Εὔρε τὸ ἱστοφόρον

καὶ παραδίδει τὸ ἀτμόπλοιον. Ἀπὸ τοῦ διὰ συρμάτων τοῦ τηλεγράφου μᾶς παραδίδει τὸ τηλεφῶνον καὶ τὸν ἄνευ σύρματος τηλεγράφων. Ἀπὸ τῆς ἀπλῆς ξυλογραφίας καὶ χαλκογραφίας μᾶς δίδει τὴν φωτογραφίαν καὶ τὴν χρωμοφωτογραφίαν. Εὔρε τὸν συνήθη «ἀργαλεῖον» καὶ μᾶς παραδίδει τὰς μεγάλας ὑφαντικὰς μηχανάς.

Ὁ πληθυσμὸς τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν.

Κατὰ τὴν ἐνεργηθεῖσαν ἐν Γαλλίᾳ ἀπογραφὴν τὴν 24 Μαρτίου 1901, ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 38.600.000, παρουσιάζει δὲ ἐλάττωσιν εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας, ἐξαιρουμένων ἐκείνων ὅπου ὑπάρχουν μεγάλα πόλεις. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Γαλλίαν ὅλα τὰ λοιπὰ μεγάλα κράτη τῆς Εὐρώπης βαίνουν πρὸς αὔξησιν. Οὕτω κατὰ τὸν συγκριτικὸν πίνακα, ὃν δημοσιεύει γαλλικὸν περιοδικόν, κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ἐγένετο ὡς ἐξῆς :

	Κατὰ τὸ 1850	Κατὰ τὸ 1900
Γαλλία	35.260.000	38.600.000
Μεγ. Βρετανία	27.369.000	41.485.000
Γερμανία	35.397.000	56.345.000
Αὐστρουγγαρία	30.727.000	45.107.000
Ρωσία	66.714.000	128.896.000
Ἰταλία	23.617.000	32.450.000

Ὅθεν παρουσιάζουσιν αὔξησιν :

Γαλλία	3.340.000
Μεγ. Βρετανία	14.115.000
Γερμανία	20.948.000
Αὐστρουγγαρία	14.380.000
Ρωσία	62.183.000
Ἰταλία	8.833.000

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΒΙΟΥ

Κεντρίματα ἐντόμων.

Τὸ ἄλας εἶνε ἐξαιρετικὸν φάρμακον κατὰ τοῦ κεντρώματος τῶν μελισσῶν καὶ τῶν σφηκῶν. Τὸ κεντρωθὲν μέρος τρίβετε μὲ νερόν, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου διελύσατε ἄλας. Ὁ πόνος καὶ ἡ φλόγωσις παρέρχονται ἀμέσως, ἂν ἐγείνην ἐγκαιρὸς χρῆσις τοῦ ἁλατος.

Τὰ νωπὰ αὐγά.

Τὰ νωπὰ αὐγά γνωρίζονται κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον: ἐγγίσατε μίαν ἄκραν αὐτῶν διὰ τῆς γλώσσης, καὶ ἂν σὰς φανῇ τὸ αὐγὸν ψυχρόν, εἶνε νωπόν. Τὰ νωπὰ αὐγά εἶνε μᾶλλον διαφανῆ εἰς τὸ μέσον, τὰ μὴ νωπὰ εἰς τὸ ἄκρον.

Καθαρισμὸς φιαλῶν.

Αἱ φιάλαι καθαρίζονται ἐσωτερικῶς διὰ τοῦ ἐξῆς ἀπλουστάτου τρόπου: Λαμβάνετε τεμάχια μικρὰ ἀπὸ τὸν γνωστὸν πρόστυχον χάρτην περιτυλίγματος καὶ τὰ βρέχετε μὲ σαπωνάδαν. Κατόπιν τὰ ρίπτετε ἐντὸς τῆς φιάλης, προσθέτετε θερμὸν νερόν καὶ ἀνακινεῖτε τὴν φιάλην. Μόνον ἐὰν ἡ φιάλη περιεῖχεν ἔλαιον δὲν καθαρίζεται.